

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2024

Veronika Němcová

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně

Bakalářská práce

Autor: Veronika Němcová

Studijní program: Sociální práce v preventivních službách

Studijní obor: Sociální práce

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Trousil Michal, Ph.D.

Hradec Králové, 2024

Zadání bakalářské práce

Autor: Veronika Němcová

Studium: F20BK0071

Studijní program: B0923P240001 Sociální práce

Studijní obor: Sociální práce v preventivních službách

Název bakalářské práce: **Pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně**

Název bakalářské práce AJ: Occupational therapy in a social therapy workshop

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je zjistit, jak ovlivňuje pracovní terapie kvalitu života klientů terapeutické dílny, jakým způsobem je organizačně zajištěna a jaký přínos v ní spatřují klienti i samotní pracovníci. Pozornost také bude věnována problémům, které se k těmto typům činnosti pojí a formulaci doporučení na zlepšení existujícího stavu. Metodika zpracování teoretických východisek bude založena na studiu odborné literatury a dalších relevantních zdrojů. Empirická část se bude opírat primárně o kvalitativní šetření a následnou komparaci fungování dvou terapeutických dílen.

VALENTA, M., J. MICHALÍK a M. LEČBYCH. Mentální postižení. Praha: Grada, 2012. PÖRTNER, M. Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením. Praha: Portál, 2009. JELÍNKOVÁ, J., M. KRIVOŠÍKOVÁ a L. ŠAJTAROVÁ. Ergoterapie. Praha: Portál, 2009. Další dle studentkou provedených rešerší.

Zadávací pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Michal Trousil, Ph.D.

Oponent: Mgr. Jan Hloušek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 15.6.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 23.6.2024

Veronika Němcová

Poděkování

Ráda bych vyjádřila své upřímné poděkování vedoucímu bakalářské práce Mgr. Michalovi Trousilovi, Ph.D. za jeho trpělivé vedení a odborné rady. Děkuji za čas, který mi věnoval a cenné poznatky, které jsem díky němu získala.

Anotace

NĚMCOVÁ, Veronika. *Pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2024, Bakalářská práce.

Cílem práce je zjistit, jak ovlivňuje pracovní terapie kvalitu života klientů terapeutické dílny, jakým způsobem je organizačně zajištěna a jaký přínos v ní spatřují klienti i samotní pracovníci. Pozornost také bude věnována problémům, které se k těmto typům činnosti pojí a formulaci doporučení na zlepšení existujícího stavu. Metodika zpracování teoretických východisek bude založena na studiu odborné literatury a dalších relevantních zdrojů. Empirická část se bude opírat primárně o kvalitativní šetření a následnou komparaci fungování dvou terapeutických dílen.

Klíčová slova: pracovní terapie, sociálně terapeutická dílna, zdravotní postižení

Annotation

NĚMCOVÁ, Veronika. *Occupational Therapy in a Social Therapeutic Workshop*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2024, Bachelor Thesis.

The aim of the thesis is to explore how occupational therapy influences the quality of life for clients in a therapeutic workshop, how it is organizationally provided, and the perceived benefits by both clients and staff. Attention will also be given to issues related to these types of activities and the formulation of recommendations for improving the existing situation. The methodology for processing theoretical foundations will be based on the study of professional literature and other relevant sources. The empirical part will primarily rely on qualitative research and a subsequent comparison of the functioning of two therapeutic workshops.

Keywords: occupational therapy, social therapeutic workshop, medical disability

Obsah

Úvod	5
1 Cíl práce a nástin metodiky zpracování	6
2 TEORETICKÁ ČÁST	7
2.1 Zdravotní postižení a jeho vymezení	7
2.1.1 Definice zdravotního postižení	8
2.1.2 Tělesné postižení	8
2.1.3 Mentální postižení	10
2.1.4 Kombinované postižení	12
2.1.5 Zrakové a sluchové postižení	13
2.1.6 Duševní onemocnění	14
2.2 Pracovní terapie, její význam a specifika	17
2.2.1 Definice pracovní terapie	17
2.2.2 Cíle pracovní terapie	17
2.2.3 Možnosti pracovního začlenění lidí se zdravotním postižením	18
2.3 Sociálně terapeutická dílna, její význam a specifika	19
2.3.1 Definice sociálně terapeutické dílny	20
2.3.2 Legislativní postavení a možnosti financování v ČR	21
2.4. Shrnutí teoretických východisek	23
3 EMPIRICKÁ ČÁST	24
3.1 Metodologie výzkumného šetření	24
3.1.1 Metody sběru dat	24
3.1.2 Cíl výzkumného šetření	25
3.1.3 Výzkumné otázky	25
3.1.4 Charakteristika výzkumného souboru	26

3.1.5 Výběr informantů a průběh rozhovoru	27
3.1.6 Způsob zpracování dat.....	28
3.1.7 Etická rizika šetření	29
3.2 Pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně Momo Chrudim, o.p.s.	30
3.2.1 Poslání a zaměření sociálně terapeutické dílny	31
3.2.2 Pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně	31
3.2.3 Cílová skupina uživatelů sociálně terapeutické dílny a kazuistiky	33
3.3 Pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně Gawain z.s.....	34
3.3.1 Poslání a cíle sociálně terapeutické dílny	35
3.3.2 Pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně	36
3.3.3 Cílová skupina uživatelů a kazuistiky	37
4 Interpretace dat získaných od klientů a sociálních pracovníků	40
4.1 Návčikové činnosti	40
4.2 Práce s ovčí vlnou.....	41
4.3 Sociální kompetence.....	41
4.4 Mezilidská komunikace	42
4.5 Budování vztahu k práci	42
4.6 Pracovní rozvoj.....	42
4.7 Pracovní prostředí.....	43
4.8 Osobní rozvoj	43
4.9 Psychická pohoda	44
5 Interpretace výsledků od vedení sociálně terapeutické dílny Momo Chrudim o.p.s... 45	
5.1 Organizační struktura	45
5.2 Personální rozvoj	45
5.3 Požadované kompetence pracovníků	46
5.4 Zázemí	46

5.5 Zisková aktivita	47
5.6 Fundraising	47
5.7 Dotace	47
5.8 Management sociální služby	48
5.9 Problémy	48
5.10 Spolupráce	49
5.11 Pracovní náplň pracovníků	50
5.12 Plán práce	50
6 Interpretace výsledků od klientů a sociálních pracovníků Gawain z.s.	51
6.1 Návčikové činnosti	51
6.2 Práce s ovčí vlnou	52
6.3 Práce se dřevem	52
6.4 Terapeutické přístupy	52
6.5 Umělecká tvorba	53
6.6 Hraní na hudební nástroje	53
6.7 Sportovní aktivity	54
6.8 Akce pro veřejnost	54
6.9 Sociální kompetence	54
6.10 Mezilidská komunikace	55
6.11 Budování vztahu k práci	55
6.12 Pracovní rozvoj	56
6.13 Pracovní prostředí	56
6.14 Osobní rozvoj	56
6.15 Psychická pohoda	57
6.16 Individuální podpora a poradenství	57
7 Interpretace výsledků od vedení sociálně terapeutické dílny Gawain z.s.	59

7.1 Organizační struktura	59
7.2 Personální rozvoj	59
7.3 Požadované kompetence pracovníků	60
7.4 Zázemí	60
7.5 Zisková aktivita	61
7.6 Fundraising	61
7.7 Dotace	62
7.8 Management sociální služby	62
7.9 Problémy	63
7.10 Spolupráce	63
7.11 Pracovní benefity	64
8 Zodpovězení výzkumných otázek.....	65
9 Komparace sociálně terapeutických dílen Momo Chrudim o.p.s. a Gawain.cz..	69
ZÁVĚR	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	76
SEZNAM PŘÍLOH	79
PŘÍLOHA A – OSNOVA ROZHOVORŮ S KLIENTY	I
PŘÍLOHA B – OSNOVA ROZHOVORŮ SE SOCIÁLNÍMI PRACOVNÍKY	II
PŘÍLOHA C – OSNOVA ROZHOVORŮ S VEDENÍM SOCIÁLNĚ TERAPEUTICKÉ DÍLNY	IV
PŘÍLOHA D – DOSLOVNÝ PŘEPIS ROZHOVORU S KLIENTEM.....	VI

ÚVOD

Na základě dvouleté profesní zkušenosti na pozici pracovníka v sociálních službách v sociálně terapeutické dílně jsem se rozhodla svou bakalářskou práci zaměřit na zkoumání vlivu pracovní terapie na kvalitu života klientů, kteří terapeutické dílny navštěvují, zejména klientů s mentálním, fyzickým a kombinovaným postižením.

Práce se zaměřuje na organizační aspekty sociálně terapeutických dílen a zhodnocuje přínosy, které vidí, jak samotní klienti, tak sociální pracovníci, kteří se terapeutickému procesu věnují. Prostřednictvím zkoumání této problematiky se v práci snažím objevit nejen pozitiva, ale také negativa spojená s fungováním sociálně terapeutických dílen i samotnou pracovní terapií. Na základě získaných poznatků jsou formulovány doporučení s cílem přispět k dalšímu zdokonalení této (z mého pohledu důležité) oblasti poskytování podpory a péče pro osoby se zdravotním postižením.

Teoretická část bakalářské práce vychází z odborné literatury a relevantních zdrojů s cílem poskytnout teoretický rámec pro problematiku zdravotního postižení, pracovní terapie a sociálně terapeutických dílen.

Empirická část práce pak staví na kvalitativním výzkumném šetření a komparaci fungování dvou konkrétních terapeutických dílen formou rozhovorů a kazuistik, což umožňuje lépe porozumět praktickým aspektům této oblasti.

Bakalářská práce přinese užitečné poznatky nejen konkrétním zkoumaným dílnám, ale obecně i nové pohledy do oblasti pracovní terapie v kontextu sociálně terapeutických dílen a poskytne podněty pro další diskusi.

1 CÍL PRÁCE A NÁSTIN METODIKY ZPRACOVÁNÍ

Tématem bakalářské práce je pracovní terapie v sociálně terapeutických dílnách a bližší vysvětlení pojmů zdravotního postižení jakožto hlavní cílové skupiny sociálně terapeutických dílen, na které je v práci specificky zaměřováno.

Cílem je zjistit, jaký vliv má pracovní terapie na kvalitu života klientů se zdravotním postižením, a identifikovat konkrétní oblasti života klientů, které jsou ovlivněny pracovní terapií. Předkládaná práce si dále klade za cíl zhodnotit přínos pracovní terapie nejen z pohledu samotných klientů, ale také sociálních pracovníků, kteří v sociálně terapeutických dílnách působí.

Za důležité je v práci považováno také posouzení organizačního zajištění pracovní terapie analýzou struktury a procesů, na základě, kterých je pracovní terapie poskytována, a s tím související identifikaci problémů, zhodnocení překážek a výzev, které mohou v rámci pracovní terapie vznikat.

Následně se v bakalářské práci na základě zjištěných informací přihlíží na formulaci doporučení ke zlepšení stávajícího stavu a navržení konkrétních opatření, která by mohla přispět k efektivnějšímu poskytování služby.

Metodika zpracování bakalářské práce je zaměřena v první řadě na studium odborné literatury a s ní spojené přezkoumání relevantních teoretických informací, vztahující se k tématu sociálně terapeutických dílen. Dále je provedeno kvalitativní šetření formou rozhovorů s klienty a pracovníky sociálně terapeutických dílen za účelem zjištění hlubších pohledů, zkušeností a praxe konkrétních organizací.

Praktická část se následně věnuje komparaci dvou vybraných terapeutických dílen (Momo Chrudim, o.p.s. a Dílna Gawain, z.s.) ve které se konkrétně zaměřím na srovnání struktury, managementu vedení, financování a procesům i výsledkům pracovní terapie s důrazem na podobnosti a odlišnosti v jejich fungování.

Na základě výsledků jsou formulována praktická doporučení pro zlepšení poskytování pracovní terapie a fungování sociálně terapeutické dílny.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Zdravotní postižení a jeho vymezení

Zdravotní postižení je souhrnný pojem zahrnující širokou škálu stavů a omezení, která mohou mít vliv na jednotlivce v různých aspektech jeho života. Postižení může být výsledkem genetiky, poranění, nemoci nebo také stárnutí. Mívá různé formy a stupně závažnosti, od mírné po těžkou formu, přičemž téměř vždy ovlivňuje schopnost jedince účastnit se společenských aktivit ať už na profesní, vzdělávací, anebo sociální úrovni.

Na základě výzkumů, které zmiňuje ve své knize Matoušek a kol. (2010), stojí osoby se zdravotním postižením o stejné možnosti a prožitky jako většina populace. Navazovat přátelské a partnerské vztahy, být co nejvíce samostatní, ať už to obnáší samostatné bydlení či finanční nezávislost díky vhodnému zaměstnání. Chtějí rozhodovat o svém volném čase, o sobě samých, čehož není možné v ústavní péči, ač sebelepší, zcela dosáhnout. Většina osob se zdravotním postižením upřednostňuje výše popsané před kolektivním a ústavním zařízením, které je ze společnosti a běžného fungování více či méně vyčleňuje. Zároveň v každodenním životě mnohdy zažívají sociální a kulturní bariéry, včetně diskriminace a stigmatizace, narážejí na limity, jako jsou například nedostatek přístupu k veřejným budovám nebo veřejné dopravě. Zdravotní postižení má významný vliv nejen na život jedince, ale i na společnost jako celek. Z tohoto důvodu považují za podstatné, aby společnost rozuměla různým aspektům zdravotního postižení, aby se učila lépe reagovat na práva i potřeby osob se zdravotním postižením a aktivně podporovala jejich přirozenou integraci, odstraňování bariér a účast ve společnosti a spoluzití. Přestože se jedná o termín, který je běžně používán v každodenním životě veřejném i odborném, jeho definice a klasifikace mohou být složité a mohou se lišit v závislosti na kontextu a perspektivě jedince.

V následujících částech kapitoly se podrobněji zaměřuji na definici a klasifikaci zdravotního postižení, konkrétněji pak na tělesné, mentální a kombinované postižení.

2.1.1 Definice zdravotního postižení

Dle MPSV ČR (2011) jsou lidé se zdravotním postižením definováni jako „*osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními.*“

Novosad (2011, s. 32) používá jinou formu definice zdravotního postižení: „*Zdravotní postižení není stav vytvářející závislost. Závislost ale mohou způsobit cesty (způsoby), jimiž jsme se my jako jednotlivci i my jako společnost rozhodli na zdravotní postižení reagovat.*“

Matoušek ve Slovníku sociální práce (2016) definuje zdravotní postižení jako nepříznivou životní okolnost, která ovlivňuje mimo celkové kvality života i dovednost navazovat a udržovat kvalitní a bezpečné vztahy a také schopnost plně pracovat. Mezi zdravotní postižení řadí například postižení sluchu, zraku, dále postižení mentální, poruchy komunikace, postižení tělesné a další.

V dřívějších dobách se běžně pro osoby se zdravotním postižením používalo hanlivé označení, které bylo stigmatizující, jako například idiot, imbecil, mrzák. V dnešní inkluzivní době se již s takovými výrazy nesetkáváme, přesto je na místě definovat, s jakými způsoby označení se lze v běžné populaci setkat. Jedná se převážně o označení, jako je zdravotní postižení, zdravotní znevýhodnění a zdravotní handicap. Pro laickou veřejnost je těžko definovatelné, který termín použít, co je ale důležitější, aby lidé na osobu s určitým znevýhodněním nahlíželi především jako na člověka zasluhujícího jejich respekt a aby jej ideálně titulovali bez používání důrazu na dané postižení (např. vozíčkář x člověk na vozíku) (Slowík, 2023).

2.1.2 Tělesné postižení

Tělesné postižení je jednou z kategorií zdravotního postižení, které se týká omezení funkce a hybnosti těla a může například ovlivnit schopnost jedince pohybovat se, komunikovat se svým okolím, dále vidět, slyšet, dýchat nebo provádět jiné základní životní funkce (Novosad 2011).

Pojem tělesné postižení zahrnuje dle Novosada (2011) primárně dvě základní skupiny:

Chronické postižení:

- většinou se jedná o nevyléčitelné onemocnění, které se projevuje poškozením nebo oslabením fyziologických funkcí,
- v rámci léčby a zmírnění průběhu onemocnění je vhodné dodržovat stanovené léčebné opatření a vhodnou životosprávu,
- může vést k omezení pohybových schopností, celkově snižuje kvalitu života nemocného
- nemusí být na první pohled zřejmé, tudíž je pro nemocného stigmatizující méně než například postižení pohybové.

Lokomoční (pohybové) postižení:

- částečné či úplné omezení hybnosti, dále dysfunkce motorické koordinace, vývojové vady, deformace části motorického systému či amputace aj.,
- omezená či úplná imobilita, dysfunkce jsou obvykle viditelné
- a výrazně snižuje kvalitu života nemocného a jeho možnosti v každodenním životě.

Dále jsou uváděny pojmy, které jsou v souvislosti s tělesným postižením v českém prostředí dle Novosada (2011) nejčastěji využívané:

Zdravotní postižení:

- trvalé nebo dlouhodobé omezení fyzické, duševní nebo smyslové funkčnosti jedince, které ovlivňuje jeho schopnost plně se účastnit běžných aktivit a interagovat s okolním prostředím.

Handicap, hendikep:

- termín původně vychází z angličtiny a označuje nějaké omezení nebo znevýhodnění. V kontextu tělesného postižení se tím myslí sociální a prostředkové bariéry, které brání plné participaci osob se zdravotním postižením ve společnosti. Handicap tak nevzniká přímo z postižení, ale z interakce mezi postiženou osobou a diskriminačním prostředím. Například osoba na vozíku nemá handicap, dokud nenarazí na schody bez rampy či výtahu.

Invalida, invalidita:

- stav, kdy je jedinec trvale nebo dlouhodobě omezen ve své schopnosti plně se účastnit běžných životních aktivit nebo pracovat kvůli zdravotnímu postižení nebo chronické nemoci. Invaliditu lze rozdělit do tří stupňů podle zákoníku práce: lehká, středně těžká a těžká invalidita.

2.1.3 Mentální postižení

Na základě vlastní zkušenosti si dovoluji předpokládat, že se v každodenním životě všichni setkávají s lidmi, kteří jsou mentálně postižení a kteří je zaujmou nebo naopak překvapí svojí bezprostředností a otevřeností. Řada těchto lidí má i přes své trvalé a nevratné postižení touhu prožít svůj život plnohodnotně a kvalitně, tak jako většina z populace. Na základě osobního kontaktu a zkušenosti s těmito lidmi tuším, že nestojí o soucit ani nedoufají v zázračné uzdravení. Přesto mohou narážet na nepochopení svého okolí, které jim nerozumí či nechce akceptovat jejich nedostatky spojené s limity, které mentální postižení přináší. Většinová společnost nemá povědomí o tomto postižení v takové míře, aby dokázala porozumět osobnosti a bohatému vnitřnímu světu lidí s handicapem. Ve společnosti se lze stále velmi často setkávat s názorem, že osoby s mentálním postižením nejsou schopny vést plnohodnotný život. Nicméně často se jedná spíše o neznalost, předsudečné chování a nepochopení toho, co znamená být mentálně postižený.

Americká asociace pro mentálně retardované in Černá (2015, s. 80) definovala mentální postižení následovně: *„Mentální postižení je snížená schopnost (disability) charakterizovaná výraznými omezeními v intelektových funkcích a také v adaptačním chování, což se projevuje ve schopnosti myslet v abstraktních pojmech a dále v sociálních a praktických adaptačních dovednostech.“*

Podle Vágnerové (2014) se děti s mentálním postižením již od narození nevyvíjejí standardně a jedná se tedy o postižení vrozené a trvalé. Mezi hlavní znaky řadí autorka například obtížnou adaptaci na běžné životní podmínky, omezenou schopnost vzdělávat se a nedostatečný rozvoj řeči a mluvení.

Klasifikace mentální retardace

Hloubka mentální retardace se určuje dle inteligenčního koeficientu (IQ), na základě, kterého lze určit míru rozumových schopností jedince.

Mentální retardace se na základě Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10) dělí do šesti kategorií (ÚZIS ČR, 2024):

- F 70 Lehká mentální retardace (Mild Mental Retardation), IQ 50–69

U dospělých jedinců s lehkou mentální retardací odpovídá stav mentálnímu věku 9–12 let. Potíže se začínají projevovat v předškolním věku, s nástupem do školního prostředí jsou čím dál znatelnější. Důležitá je dostatečná stimulace a specifický rozvoj dovedností na základě individuálních potřeb jedince.

Většina dospělých je schopna se zapojit do sociálních vztahů a pracovního života.

- F 71 Střední mentální retardace (Moderate Mental Retardation), IQ 35–49

U dospělých jedinců se střední mentální retardací odpovídá stav mentálnímu věku 6–9 let. Pozoruje se zřetelné vývojové opožďení již od útlého dětského věku (opožďená chůze, pohybová neobratnost, opožďení vývoj řeči a slovní zásoby). Školní docházka probíhá většinou ve speciálních pomocných školách, kde je potřebná míra podpory.

Potřebná je vyšší míra podpory, při které je ale možné dosáhnout určité hranice nezávislosti, samostatnosti a sociálních dovedností potřebných pro práci a začlenění se do společnosti.

- F 72 Těžká mentální retardace (Severe Mental Retardation), IQ 20–34

U dospělých jedinců s těžkou mentální retardací odpovídá stav mentálnímu věku 3–6 let. Mluvené slovo a schopnost komunikovat je na minimální úrovni. Je zde potřebná vysoká míra podpory, spíše trvalá péče. Typickými znaky jsou nekoordinované pohyby, jako například kývavé pohyby trupu a hlavy, jedinec působí po motorické stránce těžkopádně.

- **F73 Hluboká mentální retardace (Profound Mental Retardation), IQ do 19**

U dospělých jedinců s těžkou mentální retardací odpovídá stav mentálnímu věku do 3 let. Pomoc je potřebná ve všech oblastech života (komunikace, pohyb, hygienické návyky, stravování). Typickými znaky jsou stereotypní pohyby.

- **F78 Jiná mentální retardace**

Uplatňuje se v případě, že nelze použít obvyklé metody k určení míry intelektových schopností. Používá se u jedinců slepých, hluchých, němých či hluchoněmých, dále autistů či jedinců s těžkými poruchami chování.

- **F79 Nespecifikovaná mentální retardace**

Jde o případy, ve kterých je mentální retardace prokazatelná, ale není dostatek informací k bližšímu určení do výše uvedených kategorií.

2.1.4 Kombinované postižení

Kombinované postižení představuje situaci, kdy se u jedné osoby objevuje více druhů postižení současně. Toto postižení může zahrnovat různé kombinace typů, forem a stupňů obtíží, což značně komplikuje jeho přesnou klasifikaci. Často se stává, že závažnější druhy postižení, poruchy a vady nejsou izolované a mají tendenci se objevovat v kombinacích, což znamená, že postižená osoba může trpět více problémy současně. Tato kombinace postižení může zahrnovat fyzická, mentální, sensorická nebo komunikační postižení. Osoba s kombinovaným postižením může mít například spojení tělesného postižení a mentálního postižení. Tento stav je možné označit různými termíny, mezi které patří kombinované vady, vícenásobné postižení nebo multihandicap, přičemž všechny tyto pojmy odkazují na komplexní a hluboké postižení jedince (Vrbický, 2014).

V odborné literatuře se lze setkat s různými přístupy ke klasifikaci kombinovaného postižení. Dle Volného a kol. (2021) je možno rozlišit několik typů takových postižení, mezi které patří mentální postižení v kombinaci s jiným druhem postižení, duální smyslové postižení, které je nejčastěji reprezentováno hluchoslepotou, a poruchy chování, které jsou spojeny s jiným typem postižení. Další přístup k rozdělení

kombinovaného postižení zahrnuje mentální postižení v kombinaci s jiným, tělesné postižení ve spojení se smyslovým postižením a narušením komunikační schopnosti, dále poruchy autistického spektra.

Při zkoumání kombinovaného postižení je důležité brát v úvahu také jeho původ. Rozlišuje se vrozené postižení, které vzniká během těhotenství, porodu nebo krátce po narození, a získané postižení, které se objevuje v průběhu života. Dále je zásadní rozlišovat stupně závažnosti postižení, které mohou být lehké, střední nebo těžké (Matoušek, 2016).

Zajímavým rozdělením je také dělení na syndromální a nesyndromální postižení. Syndromální postižení je charakterizováno současným výskytem několika typických příznaků nebo určitého onemocnění, zatímco nesyndromální postižení tuto charakteristiku nesplňuje. Toto rozdělení nabízí hlubší pohled na složitost a rozmanitost kombinovaného postižení, což je klíčové pro jeho pochopení a následnou podporu jedinců s tímto typem postižení (Dlouhá a Černý, 2022).

2.1.5 Zrakové a sluchové postižení

Zrakové postižení je definováno jako snížená schopnost vidět, kterou nelze standardními metodami korekce vrátit do normálního stavu. Jeho závažnost se může pohybovat od mírného oslabení zraku až po absolutní ztrátu zrakové schopnosti. Toto postižení lze kategorizovat do dvou hlavních skupin: absolutní slepotu a praktickou slepotu. Absolutní slepota znamená, že dotyčná osoba není schopna vnímat ani světlo, zatímco praktická slepota označuje situaci, kdy člověk nemůže vidět objekty ve vzdálenosti šesti metrů s takovou jasností, jakou by viděla osoba bez zrakového postižení z mnohem větší vzdálenosti. I přes určité zachování zraku, tento stav neumožňuje vykonávat běžné denní aktivity (Michalík, 2011).

Příčiny zrakového postižení jsou převážně důsledkem různých onemocnění, která se objevují v průběhu života, jako je například glaukom, zatímco jen malá část těchto postižení je dědičná. U osob s poruchou zrakového vnímání dochází k omezení schopnosti rozpoznávat tvary, rozlišovat mezi objekty, vnímat prostorovou hloubku a další. Osoby trpící zrakovým postižením se často spoléhají na různé pomůcky, jako jsou

vodící psi, bílé hole nebo Braillovo písmo, aby mohly vést co nejnornálnější život. Je poměrně zajímavé, že zrakové postižení patří mezi ty typy postižení, která jsou společností nejvíce akceptována (Hanáková a Urbanovská, 2023).

Ztráta sluchu, ať už částečná nebo úplná, představuje významný handicap, který může postihnout jedince. Často se s ním lze setkat u lidí věkově starších, kdy dochází k postupnému snižování sluchové schopnosti. Pokud k tomuto úbytku sluchu dojde po v době, kdy jedinec již vyvinul schopnost mluvit, hovoří se jednak o nedoslýchavosti, anebo o hluchotě. Nedoslýchavost označuje situaci, kdy je postižený schopen alespoň částečně vnímat mluvené slovo, a to s pomocí sluchadel či bez nich (Dlouhá a Černý, 2022).

Na druhou stranu hluchota je stav, kdy ani s pomocí kompenzačních prostředků není možné sluchové vnímání obnovit a dochází k úplné ztrátě sluchu. Situace je o to složitější, pokud je sluchové postižení vrozené a vznikne ještě před tím, než se u dítěte rozvinou řečové schopnosti (Michalík, 2011). Tento fakt negativně ovlivňuje možnosti komunikace a budování vztahů více než ztráta zraku. V takových případech je pro komunikaci nezbytné využití znakového jazyka a znakované češtiny. Přestože lidé se sluchovým postižením tvoří jednu z nejpočetnějších skupin postižených, jejich integrace do majoritní společnosti čelí značným obtížím. Tato skutečnost poukazuje na nedostatečnou akceptaci a pochopení ze strany většinové společnosti, což bylo zaznamenáno v průzkumech a studiích z posledních let (Hanáková a Urbanovská, 2023).

2.1.6 Duševní onemocnění

Dle mého názoru je duševní zdraví jedním z klíčových prvků kvality lidského života. V dnešní moderní době se stále více zdůrazňuje význam porozumění a důležitosti péče o duševní pohodu, neboť právě životní nepohoda a duševní onemocnění mohou zásadně ovlivnit kvalitu každodenního fungování jak v osobní, tak pracovní rovině, stejně tak i mezilidské vztahy. Tato kapitola představuje základní obecné informace o duševních onemocněních a jejich charakteristikách. Do své bakalářské práce jsem duševní onemocnění zařadila proto, že se jedná o jednu z primárních oblastí zdravotního postižení, a stejně tak jako handicap tělesný či mentální, o kterých je pojednáno

v kapitolách předchozích, může značně ovlivňovat zapojení do společnosti, pracovního procesu a znemožňovat plnění sociálních rolí. Shrnutí všech pojmů zdravotního postižení pokládám za důležité v kontextu celkového pochopení tématu, přestože v praktické části je věnován prostor pracovní terapii v sociálně terapeutických dílnách pro cílovou skupinu s mentálním, tělesným a kombinovaným postižením.

„Dle Světové zdravotnické organizace znamená pojem psychická porucha poruchu duševní činnosti specifickou v klinických projevech, kterou lze spolehlivě rozeznat jako definovaný standardní soubor znaků a je tak závažná, že vede ke ztrátě pracovní schopnosti, sociální kapacity, nebo obojího“ (Dušek a Večeřová-Procházková, 2015, s. 23).

Duševní onemocnění, nebo také již zmiňovaná duševní či psychická porucha, je rozsáhlý pojem, který zahrnuje množství různých potíží ovlivňujících náladu jedince, jeho sebepojetí, celkové smýšlení a chování. *„Podle definice Americké psychologické asociace (American Psychological Association, APA) je duševní onemocnění neboli duševní porucha stav vyznačující se narušením kognitivních funkcí a/nebo emocí, abnormálním chováním, narušeným fungováním ve společnosti nebo jakoukoli kombinací výše uvedeného“* (NZIP, 2024).

Poruchy duševní a poruchy chování

Podle mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN-10) se duševní onemocnění dělí do následujících jedenácti kategorií:

- 1. F00–F09 Organické duševní poruchy včetně symptomatických:** Zahrnují onemocnění spojená s organickými poruchami mozku, jako je například demence, organické poruchy duševních funkcí, vaskulární demence s akutním nástupem, organické poruchy nálady (afektivní) aj.
- 2. F10–F19 Poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním psychoaktivních látek:** Tato kategorie zahrnuje problémy vyvolané užíváním alkoholu, drog a jiných psychoaktivních látek, včetně závislostí a abstinenčních stavů, jako například akutní intoxikace, syndrom závislosti, odvykací stav aj.

3. **F20–F29 Schizofrenie, poruchy schizotypální a poruchy s bludy:** Zahrnují široké spektrum poruch, včetně schizofrenie, poruch s bludy a podobných stavů.
4. **F30–F39 Afektivní poruchy (poruchy nálady):** Do této kategorie lze zařadit deprese, bipolární afektivní poruchy, manické fáze a další stavy charakterizované změnami nálady.
5. **F40–F48 Neurotické, stresové a somatoformní poruchy:** Tato kategorie zahrnuje různé poruchy, jako je úzkostná porucha, obsedantně kompulzivní porucha a somatoformní poruchy.
6. **F50–F59 Syndromy poruch chování spojené s fyziologickými poruchami a somatickými faktory:** Zahrnuje poruchy, které mají fyzické příčiny nebo jsou spojeny s fyziologickými poruchami, jako jsou poruchy příjmu potravy, mentální anorexie, mentální bulimie aj.
7. **FP60–F69 – Poruchy osobnosti a chování u dospělých:** Sem patří poruchy osobnosti a poruchy chování, jako je paranoidní porucha osobnosti, disociální porucha osobnosti, emočně nestabilní porucha osobnosti či závislá porucha osobnosti.
8. **F70–F79 Mentální retardace:** Obsahuje různé formy mentální retardace, jako je lehká mentální retardace, střední mentální retardace či těžká mentální retardace.
9. **F80–F89 Poruchy psychického vývoje:** Pojímá poruchy, které jsou spojeny s fyzickými příznaky, ale mají základní psychické příčiny, jako je neuróza a reakce na vážné stresové události, jako například specifická porucha artikulace řeči, specifická porucha učení, dětský autismus aj.
10. **F90–F98 Poruchy chování a emocí s počátkem obvykle v dětství a dospívání:** Do této kategorie spadají poruchy chování, jako je porucha aktivity a pozornosti, separační úzkostná porucha v dětství, porucha sourozenecké rivality a další.
11. **F99–F99 Neurčená duševní porucha**

Tato klasifikace poskytuje základní rámec pro diagnostiku a léčbu různých typů duševních onemocnění a poruch chování a je důležité si uvědomit, že každá osoba prožívá duševní poruchy odlišně a že léčba může být individuální a zahrnovat různé terapeutické přístupy a léky v celkovém kontextu životního příběhu jedince (WHO, 2006).

2.2 Pracovní terapie, její význam a specifika

2.2.1 Definice pracovní terapie

Dle Matouška (2010) se pracovní terapie zaměřuje na rozvoj člověka se zdravotním postižením. Vychází z myšlenky, že se lidé rozvíjejí ponejvíce tím, že dělají činnost, která je smysluplná a která spočívá v provádění úkolů, ve kterých se postupně zlepšují. V této metodě je důraz kladen na odpovědnost a řád, který musí uživatelé dodržovat. Jedním z hlavních cílů pracovní terapie je postupné získávání pracovních návyků a dovedností.

Pojem pracovní terapie je též znám jako ergoterapie, kterou lze definovat následujícím způsobem: *„Ergoterapie je profese, která prostřednictvím smysluplného zaměstnávání usiluje o zachování a využívání schopností jedince potřebných pro zvládání běžných denních, pracovních, zájmových a rekreačních činností u osob jakéhokoli věku s různým typem postižení (fyzickým, smyslovým, psychickým, mentálním nebo sociálním znevýhodněním). Podporuje maximálně možnou participaci jedince v běžném životě, přičemž respektuje plně jeho osobnost a možnosti. Pro podporu participace jedince využívá specifické metody a techniky, nácvik konkrétních dovedností, poradenství či přizpůsobení prostředí. Pojmem „zaměstnávání“ jsou myšleny veškeré činnosti, které člověk vykonává v průběhu života a jsou vnímány jako součást jeho identity. Primárním cílem ergoterapie je umožnit jedinci účastnit se zaměstnávání, které jsou pro jeho život smysluplné a nepostradatelné“* (Česká asociace ergoterapeutů, © 2008–2024).

2.2.2 Cíle pracovní terapie

Cíle pracovní terapie jsou stanoveny následovně (Jelínková a kol., 2009):

- Podpora zdraví a psychické pohody skrze smysluplné zaměstnávání;
- Zlepšování schopností, které osoba se zdravotním postižením potřebuje pro zvládání každodenních činností, včetně činností pracovních a trávení volného času;
- Umožnit člověku naplňovat sociální role;
- Podpora se zapojením do aktivit sociálního prostředí a komunity;

- Cílit na uživatele, který je aktivním účastníkem a podílí se na samotném plánování i procesu pracovní terapie;
- Usilovat o zachování příležitosti účastnit se aktivit každodenního života bez ohledu na zdravotní znevýhodnění;
- Posilovat člověka v obnovení, získání a udržení získaných kompetencích a tím spojených nároků jak sociálního, tak fyzického prostředí .

Pracovní terapeut pomáhá využít potenciálu uživatele, aby mohl vykonávat činnosti, které jsou nezbytné pro zapojení do plnohodnotného života. Nesmí při tom zapomínat brát ohled na osobní potřeby a životní styl jedince. Primárním zájmem ergoterapie je provádět činnosti, které jsou smysluplné, užitečné a které přispívají nejen ke zlepšení zdravotního stavu, ale také k zapojení člověka se zdravotním postižením do společnosti. Ergoterapie je profese, která čerpá z lékařských i sociálních věd a je založena na přesvědčení, že lidé jsou aktivní bytostí, které se neustále vyvíjejí a jsou schopny se přizpůsobovat změnám. Filozofie profese je založena na celostním přístupu k člověku, jako k jedinečné bytosti, která je schopna za podpory vhodně zvolených činností vylepšit zdravotní stav a dosáhnout lepší kvality života. Základní lidskou potřebou je být aktivní, přičemž provádění činností člověka neustále nutí k osobnímu rozvoji (Jelínková a kol., 2009).

2.2.3 Možnosti pracovního začlenění lidí se zdravotním postižením

Zapojení lidí se zdravotním postižením do pracovního procesu je klíčové pro jejich životní úroveň, samostatnost a sociální integraci. Existuje několik přístupů, jak umožnit těmto osobám plnohodnotně se zapojit do pracovního života. Mezi tyto přístupy patří vytváření chráněných pracovních dílen a pracovních míst, které jsou speciálně adaptovány na potřeby a omezení lidí se zdravotním postižením. Tato místa nabízejí širokou škálu zaměstnání, od manuálních prací po administrativní činnosti (Volný a kol., 2021).

Dalším důležitým aspektem je poskytnutí možnosti flexibilní pracovní doby nebo práce z domova, což může být pro mnohé osoby se zdravotním postižením velmi významné, jelikož může být obtížné dodržovat standardní pracovní dobu nebo dojíždět do práce. Přizpůsobení pracovního místa je také klíčové, zaměstnavatelé by měli zvážit možnosti,

jak nejlépe vyhovět specifickým potřebám svých zaměstnanců, což může zahrnovat speciální vybavení nebo změny v uspořádání pracovního prostoru (Matoušek, 2016).

Podpora zaměstnavatelů a zaměstnanců je dalším důležitým prvkem, existují různé vládní a nevládní programy, které poskytují finanční podporu nebo poradenství zaměstnavatelům, snažícím se zaměstnat osoby se zdravotním postižením. Tyto programy mohou také nabízet školení a podporu pro zaměstnance. Vzdělávací a rekvalifikační kurzy jsou klíčové pro získání nových dovedností nebo přeorientování na jiné profesní dráhy, přičemž je důležité, aby tyto kurzy zohledňovaly specifické potřeby a omezení osob se zdravotním postižením. Kromě toho podpora při hledání práce, včetně pomoci a poradenství při hledání vhodného zaměstnání, přípravě životopisu nebo přípravě na pracovní pohovor, je nezbytná pro usnadnění tohoto procesu (Vrbický, 2014).

Studie od Verulava a Bedianashvili (2021) se zabývala v USA problematikou zaměstnávání osob s postižením a zkoumala bariéry, kterým tyto lidé čelí na trhu práce. Studie byla realizována pomocí kvalitativního výzkumu, v rámci, kterého byly provedeny polostrukturované hloubkové rozhovory. Celkem bylo do výzkumu zapojeno 9 respondentů, přičemž cílovou skupinu tvořily místní organizace, které mají zkušenosti se zaměstnáváním osob s postižením. Organizace byly stratifikovány podle velikosti na malé (méně než 50 zaměstnanců), střední (50–200 zaměstnanců) a velké (více než 200 zaměstnanců). Výběr zaměstnavatelů byl proveden metodou sněhové koule. Hlavní zjištění studie poukázala na několik klíčových překážek v zaměstnávání osob s postižením. Mezi ně patří nedostatečná legislativa, neadaptované a diskriminační fyzické prostředí, selhání inkluzivního vzdělávání, nízká úroveň veřejného povědomí o dovednostech a zkušenostech osob s postižením a nedostatečná informovanost zaměstnavatelů o možnostech zaměstnávání těchto osob. Vztahy mezi zaměstnavateli a osobami s postižením jsou často založeny spíše na etických normách zaměstnavatelů než na právních regulacích (Verulava a Bedianashvili, 2021).

2.3 Sociálně terapeutická dílna, její význam a specifika

V životě osoby se zdravotním postižením nastávají, stejně jako u zdravé populace, zlomová období, při kterých je potřeba přemýšlet nad budoucností. Po ukončení povinné

školní docházky je možné účastnit se dalšího vzdělávání (praktická škola, střední odborné učiliště) či nastoupit do zaměstnání na otevřeném trhu práce nebo chráněném pracovním místě. Jinou variantou je možnost sociální rehabilitace, které více směřuje k dalšímu vzdělávání a individuálnímu rozvoji jedince, se zaměřením na nějaký konkrétní cíl, jako je například podpora samostatného bydlení nebo podpora samostatnosti. Pokud člověk se zdravotním postižením, ať už mentálním či tělesným, nemá možnost výše uvedeného pracovního uplatnění, či to jeho dosavadní schopnosti nedovolují, nabízí se možnost sociálně terapeutických dílen, kterým se autorka ve své práci věnuje především (SPMP ČR, 2020).

2.3.1 Definice sociálně terapeutické dílny

Na základě dvouleté pracovní zkušenosti v sociálně terapeutické dílně se domnívám, že uživatel služby může v rámci docházky do dílny bezpečně a za profesionální podpory rozvíjet svůj potenciál s důrazem na pracovní dovednosti. To platí jak pro uživatele služby, kteří jsou schopni svůj potenciál rozvíjet až do míry uplatnění na chráněném a následně i na otevřeném trhu práce, tak pro uživatele, kteří z různých důvodů nemohou postoupit na další úroveň. Pro ně může sociálně terapeutická dílna poskytovat bezpečný prostor, ve kterém mohou smysluplně trávit čas formou pracovních činností a seberealizovat se v rámci aktivizace individuálního pracovního potenciálu člověka.

Pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně je oproti chráněnému a otevřenému trhu práce provozována bez nároku na pravidelnou finanční odměnu. Není tedy možné, aby byl uživatel služby současně zaměstnancem na základě uzavřené pracovní smlouvy. S ohledem na zvýšení šancí uživatele služby na začlenění se na chráněný či otevřený trh práce by měl být pobyt v sociálně terapeutické dílně omezen na co možná nejkratší dobu. Není však vyloučena možnost jednorázové odměny, například v situacích, kdy poskytovatel služby dosahuje prodejem výrobků, které klienti vyrábí, určitého výnosu. Taková odměna může sloužit pro uživatele služby nejen jako snaha o ocenění, ale také jako motivace a povzbuzení k dalšímu rozvoji pracovních kompetencí uživatele (MPSV ČR, 2012).

Sociálně terapeutické dílny lze definovat na základě § 67 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, kde jsou sociálně terapeutické dílny popisovány jako ambulantní služby, které dlouhodobě a pravidelně podporují zdokonalování pracovních návyků a dovedností osob se sníženou soběstačností, kteří nejsou z různých důvodů umístitelní na chráněném trhu práce. Cílem poskytování sociálních služeb formou sociálně terapeutických dílen není klienty uměle držet v systému, ale naopak podporovat rozvoj jejich samostatnosti a sociálního začleňování a tím jim umožňovat se posouvat v jejich dospělém životě dále a nabízet možnost zažít pocit užitečnosti a smysluplného uplatnění v životě.

2.3.2 Legislativní postavení a možnosti financování v ČR

K sociálně terapeutickým dílnám se vztahují dva klíčové zákony. Prvním je zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, konkrétně § 67, který je citován výše. Druhým je vyhláška č. 505/2006 Sb., vyhláška, kterou se provádí zákon o sociálních službách, konkrétněji § 32, který vymezuje náležitosti přesněji v porovnání se zákonem o sociálních službách.

Sociálně terapeutické dílny poskytují komplexní podporu v rámci základních činností, které jsou klíčové pro poskytování kvalitních sociálních služeb. Mezi tyto činnosti patří asistence při osobní hygieně nebo zajištění podmínek pro její adekvátní provádění, což zahrnuje pomoc při běžných úkonech osobní hygieny. Dále je důležité poskytování stravy nebo asistence při jejím zajištění, což znamená zabezpečení stravy odpovídající časovým potřebám poskytování služby, věku uživatelů, principům zdravé výživy a specifickým dietním požadavkům, jakož i pomoc při přípravě stravy. Podstatnou součástí služeb je také nácvik dovedností nezbytných pro péči o sebe samého, pro dosažení soběstačnosti a pro další činnosti, které směřují k sociálnímu začlenění. To zahrnuje nácvik oblékání a svlékání s použitím případných speciálních pomůcek a nácvik přesunu na vozík a z vozíku (§ 32 odst. 1 vyhlášky č. 505/2006 Sb., vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách).

Velký důraz je kladen na podporu ve vytváření a zdokonalování základních pracovních návyků a dovedností, což obnáší nácvik a posilování motorických, psychických,

sociálních a pracovních schopností a dovedností. Důležitá je také pomoc v obnově nebo posílení kontaktu s přirozeným sociálním prostředím, což přispívá k lepší integraci do společnosti (§ 32 odst. 1 vyhlášky č. 505/2006 Sb., vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách).

Provozovatelé sociálně terapeutických dílen mohou požadovat úhradu za poskytování sociálních služeb, které zahrnují stravování. V případě, že je klientům poskytnuta celodenní strava obsahující minimálně tři hlavní jídla, může být maximální výše úhrady stanovena na 255 Kč za den. Tato částka zahrnuje nejen náklady na samotnou stravu, ale také provozní náklady spojené s její přípravou. Pokud je klientům poskytován pouze oběd, maximální výše úhrady za tento úkon činí 115 Kč. Tyto finanční limity jsou určeny s cílem zajistit, aby byly náklady na stravování v rámci sociálních služeb spravedlivé a odpovídaly skutečným nákladům spojeným s poskytováním těchto služeb (§ 32 odst. 2 vyhlášky č. 505/2006 Sb., vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách).

Financování sociální péče v České republice je založeno na vícezdrojovém systému, který zahrnuje širokou škálu finančních zdrojů. Tento systém umožňuje čerpání finančních prostředků na podporu různých forem sociální péče z několika rozličných zdrojů. Mezi tyto zdroje patří státní rozpočet, rozpočty krajů, měst a obcí, stejně jako finanční prostředky pocházející z neziskového sektoru (Volný a kol., 2021).

System financování sociální péče je možné rozdělit do dvou hlavních kategorií: financování sociálních služeb a financování dávek sociální péče. Pokud jde o financování sociálních služeb, lze identifikovat dvě základní metody financování, a to dotace „na lůžko“ a dotace „na hlavu“. Dotace „na lůžko“ představuje financování konkrétní služby, zatímco dotace „na hlavu“ poskytuje finanční prostředky přímo občanovi, který je následně může využít k zakoupení potřebné sociální služby (Vrbický, 2014).

Další důležité zdroje financování zahrnují úhrady od uživatelů sociálních služeb, jejichž výše je regulována vyhláškou Ministerstva práce a sociálních věcí č. 505/2006 Sb. Samosprávy přispívají na sociální péči ze svých vlastních prostředků a v některých případech je možné získat i další finanční podporu, například formou sponzorských darů (Volný a kol., 2021).

2.4. Shrnutí teoretických východisek

V teoretické části mé bakalářské práce jsem se zaměřila na několik klíčových oblastí, které tvoří základ pro empirickou část.

Nejprve jsem se pokusila o vymezení pojmů zdravotního postižení. Zaměřila jsem se na různé typy postižení, mezi které řadíme postižení tělesné, mentální, kombinované, zrakové a sluchové postižení, stejně jako duševní onemocnění. Náhled na druhy postižení umožňuje lépe pochopit specifické potřeby a výzvy, kterým čelí jednotlivé skupiny osob se zdravotním postižením. V následující kapitole jsem se věnovala pracovní terapii, která představuje důležitý nástroj pro podporu osob se zdravotním postižením v jejich snaze o integraci do společnosti a zlepšení kvality života. Popsala jsem základní principy pracovní terapie, její cíle a význam, a také různé možnosti pracovního začlenění. Tato část teoretické práce poskytuje nezbytný kontext pro pochopení, jak pracovní terapie může přispět k rozvoji schopností a dovedností těchto osob. V poslední teoretické části jsem se zaměřila na sociálně terapeutickou dílnu, její význam a specifika, včetně definice a legislativního vymezení.

Tato teoretická východiska tvoří základ pro empirickou část mé práce, která je zaměřena na kvalitativní výzkumné šetření a komparaci sociálně terapeutických dílen Momo Chrudim o.p.s. a Gawain z.s.

3 EMPIRICKÁ ČÁST

3.1 Metodologie výzkumného šetření

Empirická část práce se věnuje kvalitativnímu výzkumu, který se uskutečnil v sociálně terapeutických dílnách Gawain z.s. a Momo Chrudim o.p.s. V rámci výzkumného šetření jsem realizovala rozhovory s klienty, sociálními pracovníky a osobami ve vedení zmiňovaných dílen.

V teoretické části mé práce jsem věnovala pozornost definování pojmů zdravotního postižení, kam řadíme tělesné postižení, mentální postižení, zrakové a sluchové postižení, dále kombinované postižení. V definici jsem neopomenula pro ucelené informace o možných typech zdravotního postižení i onemocnění duševní, přestože se nejedná primárně o cílovou skupinu zmiňovaných sociálně terapeutických dílen. Definici jsem považovala za důležitou z toho důvodu, že i duševní onemocnění se řadí mezi zdravotní postižení a mým cílem bylo poskytnout v práci komplexní informace k této problematice. Pozornost jsem věnovala též popisu pracovní terapie, jejím cílům a možnostem pracovního začlenění lidí se zdravotním postižením. Stejně tak definici sociálně terapeutických dílen a jejich legislativnímu postavení.

V praktické části jsem popsala sociálně terapeutické dílny Momo Chrudim o.p.s. a Gawain z.s., ve kterých jsem kvalitativní výzkum prováděla. Jejich poslání a metody pracovní terapie a také jejich specifický a ojedinělý přístup při pracovní terapii, která využívá zpracování ovčí vlny a její řemeslně uměleckého zpracování. Pracovní terapie s využitím této metody je v rámci sociálně terapeutických dílen méně využívanou metodou. Pokládám proto za zajímavé zjistit, jakým způsobem ovlivňuje pracovní terapie v sociálně terapeutických dílnách Momo Chrudim o.p.s. a Gawain z.s., kvalitu života jejich uživatelů.

3.1.1 Metody sběru dat

V rámci popisovaného výzkumného šetření bylo využito kvalitativní metody sběru dat. Data jsem sbírala konkrétně pomocí rozhovorů. Švaříček říká, že: „*Rozhovor je nejčastěji používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu.*“ (Švaříček, Šedřová a kol., 2014, str. 159). Rozhovory můžeme rozdělit na strukturované, polostrukturované

a nestrukturované. V mém výzkumném šetření jsem využila rozhovor polostrukturovaný, který se řídí sadou otázek, které si výzkumník předem definuje, současně však polostrukturovaný rozhovor umožňuje se od této sady otázek odchýlit a dle situace tak reagovat na to, co daný respondent sděluje. (Skutil a kol., 2011).

3.1.2 Cíl výzkumného šetření

Cílem je zjistit, jaký vliv má pracovní terapie na kvalitu života osob se zdravotním postižením a jaké konkrétní oblasti jejich života mohou být pracovní terapií ovlivněny.

Práce si klade za cíl zhodnotit přínos pracovní terapie nejen z pohledu samotných klientů, ale také sociálních pracovníků, kteří v sociálně terapeutických dílnách působí.

Ve své práci se zároveň věnuji organizačnímu zajištění sociálně terapeutických dílen Momo Chrudim o.p.s. a Gawain z.s. Snažím se identifikovat problémy, se kterými se vedení sociálně terapeutických dílen setkává.

Získané informace mohou být využity ke zhodnocení poskytovaných služeb a díky komparaci obou sociálně terapeutických dílen také k případnému zefektivnění managementu služby.

3.1.3 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky „*tvoří jádro každého výzkumného projektu. Plní dvě základní funkce: pomáhají zaostřit výzkum tak, aby poskytl výsledky v souladu se stanovenými cíli, a ukazují také cestu, jak výzkum vést.*“ (Švaříček Šedová a kol., 2014)

Ve své práci jsem si určila dvě hlavní výzkumné otázky, kdy HVO1 je zaměřena na klienty a sociální pracovníky a HVO2 na manažerské vedení:

HVO1: Jakým způsobem ovlivňuje pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně kvalitu života uživatelů?

HVO2: Jak specifika fungování sociálně terapeutické dílny ovlivňují kvalitu poskytovaných služeb a jak se tato kvalita liší mezi dvěma konkrétními dílnami?

Tyto hlavní výzkumné otázky jsem dále rozčlenila do šesti vedlejších výzkumných otázek, které jsou zvláště definovány pro klienty a sociální pracovníky:

VVO1: Jaké metody jsou v sociálně terapeutické dílně v rámci pracovní terapie využívány?

VVO2: V čem je pracovní terapie pro klienty přínosná?

VVO3: V čem a jak podporuje pracovní terapie získávat pracovní a sociální dovednosti?

VVO4: Jakým způsobem pomáhá docházka do STD zvyšovat kvalitu života uživatelů?

A zvláště pro manažerské vedení sociálně terapeutické dílny:

VVO5: Jaké jsou aspekty fungování managementu sociálně terapeutické dílny? (personální zajištění, organizační podmínky, spolupráce, pracovní doba)

VVO6: Jakým způsobem je zajištěno financování sociálně terapeutické dílny? (financování služby, příjmy a výdaje, fundraising, dotace, zisková aktivita)

3.1.4 Charakteristika výzkumného souboru

Z předchozích odstavců vyplývá, že výzkumný soubor tvoří klienti a zaměstnanci sociálně terapeutických dílen Gawain z.s. a Momo Chrudim o.p.s. Na výzkumném šetření se podílelo celkem osm osob. Za dílnu Momo Chrudim o.p.s. dva uživatelé služby, jeden sociální pracovník a ředitel organizace. Stejný počet informantů ve stejném složení byl zapojen do výzkumu v druhé organizaci, dílně Gawain z.s. Část rozhovorů byla uskutečněna s klienty služby, kteří ji využívají více než jeden rok a část rozhovorů byla vedena s klienty, kteří ji využívají kratší dobu. Rozhovory byly vedeny s pracovníky, kteří se každodenně dostávají do přímého kontaktu s klienty, včetně manažerského vedení, které sice není součástí přímé práce s klienty, ale všeobecný rozhled o každodenním fungování sociálně terapeutické dílny mají a do kontaktu s klienty se pravidelně dostávají.

3.1.5 Výběr informantů a průběh rozhovoru

V sociálně terapeutické dílně Momo Chrudim o.p.s. byl výběr informantů jednoduchý, protože jsem v době začátku tvorby bakalářské práce v dílně pracovala na pozici pracovníka v sociálních službách. Klienti byly proto o mé studijní aktivitě dobře informováni. Jelikož klienty i zaměstnance této dílny dobře znám, domluvila jsem si se zájemci, kteří se na rozhovoru chtěli podílet, individuální schůzku. Na ní jsem jim svůj záměr podrobně vysvětlila. Informanty jsem vybírala na základě dobrovolnosti, dostupnosti a podle jejich zájmu a schopností se výzkumného šetření zúčastnit. Dílnu Gawain z.s. jsem kontaktovala v první fázi informativním emailem, kde jsem představila svůj zájem o spolupráci na mé bakalářské práci a požádala o osobní schůzku. Jelikož se jedná o spřátelenou organizaci, právě díky specifickým technikám, které jsou v rámci pracovních terapií využívány, bylo mi vstřícně vyhověno. V tomto případě mi pomohla s hledáním vhodných informantů sociální pracovnice, která opět na základě dobrovolnosti vytipovala několik vhodných zájemců.

Než jsem se pustila do samotných rozhovorů, snažila jsem se o důkladnou přípravu, aby otázky a samotný průběh co nejvíce odpovídal mým výzkumným cílům. Díky osobní zkušenosti na pozici pracovníka v sociálních službách jsem měla možnost v Momo Chrudim o.p. s. provést předvýzkum a rozhovory si se zájemci provést nanečisto. Na základě těchto poznatků jsem následně některé otázky upravovala, protože se ukázalo, že pro klienty sociálně terapeutické dílny jsou některé otázky nesrozumitelné a neumí na ně odpovědět. Tento krok a zpětnou vazbu klientů považuji za stěžejní, velice mi pomohl v další tvorbě vhodnějších otázek. Jednalo se například o otázky: Jak ovlivnila práce v dílně vaši sebejistotu v komunikaci s ostatními lidmi? Tato otázka bych pro oba informanty, se kterými jsem dělala nesrozumitelná, nevěděli, jak na ní odpovědět. Jako další otázku, kterou jsem v rozhovorech nakonec nepoužila byla: Jak se pracovníci zaměřují na vaše individuální potřeby a cíle při posilování vašich dovedností? Na základě této přípravy jsem si také uvědomila, že pro klienty může být rozhovor dlouhý na pozornost a v dalších rozhovorech jsem dělala více přestávek.

Všechny rozhovory se uskutečnily v prostorách dílen Gawain z.s. a Momo Chrudim o.p.s. v časovém období 14.-29.2.2024 na základě předchozí domluvy. Díky tomu byly

rozhovory s klienty i pracovníky vedeny v prostředí, které důvěrně znají a rozhovory byly pro všechny komfortní a bezpečné.

Rozhovory jsem nahrávala na mobilní telefon. O nahrávání jsem se se všemi informanty dopředu domluvila a získala od nich slovní souhlas, že s nahráváním i rozhovorem souhlasí. Zpětná vazba od všech klientů mě mile překvapila, bylo vidět, že je to pro ně zajímavá zkušenost, ze které mají radost.

3.1.6 Způsob zpracování dat

Informace, které jsem získala z rozhovorů, jsem nejdříve doslovně přepsala. Z důvodu zachování anonymity jednotlivých informantů jsem při přepisu rozhovorů neuváděla konkrétní jména, klienti jsou označeni jako M1-M2 a G1-G2, sociální pracovníci M3 a G3, management jako MV a GV. Švaříček říká, že anonymizace „*slouží k ochraně jmen účastníků a organizací, během přepisu dat reálná jména nahrazují pseudonymy.*“ (Švaříček, Šed'ová a kol., 2014, str. 183). Přepis dat byl poměrně časově náročný. Když jsem měla všechna data přepsána, bylo možné přejít ke kódování dat, přičemž jsem využila konkrétně techniku otevřeného kódování. Dle Švaříčka jsou při otevřeném kódování všechny texty rozděleny do několika částí, kterým je následně přiděleno pojmenování. Při tomto kódování je třeba nejdříve text rozdělit na části, přičemž částí se může rozumět slovo, věta, souvětí či celý odstavec, jde o části, které spolu významově souvisejí. Těmto částem následně přidělujeme kód. Kód si můžeme představit jako jakousi nálepku, která vystihuje význam dané části. Jako kód lze využít např. odborné termíny či in vivo kódy, což jsou konkrétní výrazy, kterými informanti něco pojmenovávají. Důležité je, aby se definované kódy vždy vztahovaly k výzkumné otázce. (Švaříček, Šed'ová a kol., 2014). Při procesu kódování vzniklo celkem 299 kódů. Všechny kódy jsem si z důvodu lepší orientace přepsala do seznamu, který jsem řadila abecedně. Vždy jsem také označila, v jaké části textu je lze dohledat. Švaříček říká, že: „*Jakmile máme vytvořený seznam kódů, je možné začít s jejich systematickou kategorizací. (...) To znamená, že desítky – někdy až stovky kódů, které vzešly z otevřeného kódování, seskupujeme podle podobnosti nebo jiné vnitřní souvislosti. Začínáme budovat hierarchický systém – pod hlavičku nově pojmenované kategorie slučujeme pojmy – kódy,*

keré se zdají příslušet ke stejnému jevu.“ (Švaříček, Šed'ová a kol., 2014, str. 221). Švaříček popisuje několik způsobů, kterými je možné se získanými daty, kategoriemi a kódy dále pracovat, například uvádí techniku konstantní komparace, analytické indukce či techniku vyložení karet, kterou jsem využila. Tato technika umožňuje převyprávět obsahy všech definovaných kategorií. Dle zmíněného autora je vhodné při interpretaci dat využít stanovené kategorie také jako názvy kapitol. Kapitoly slouží k tomu, že popisují všechny kódy, které byly do dané kategorie začleněny. (Švaříček, Šed'ová a kol., 2014). Při práci s daty jsem respektovala tyto postupy a z důvodu lepší přehlednosti jsem při interpretaci dat využila názvy jednotlivých kategorií jako názvy podkapitol.

3.1.7 Etická rizika šetření

Při realizaci empirického šetření v rámci mé bakalářské práce jsem identifikovala několik etických rizik, která vyplývají převážně z mé osobní angažovanosti a povahy výzkumu. Jedním z hlavních etických rizik mohla být z mého pohledu moje předchozí profesní zkušenost v jedné z dílen, o kterou se kvalitativní šetření opírá. Klienti mě osobně znali, což mohlo ovlivnit jejich ochotu být otevření a kritičtí během rozhovorů. Tento aspekt mohl vést ke zkreslení výsledků, protože informanti se mohli cítit nepříjemně ve vyjadřování negativních názorů nebo kritiky v obavě, že by to mohlo mít dopad na naše předchozí vztahy nebo jejich aktuální situaci v dílně. Abych minimalizovala toto riziko, zdůraznila jsem informantům, že jejich názory budou zpracovány anonymně a že jejich upřímnost je klíčová pro validitu výzkumu. Dalším problémem byl výběr informantů. S ohledem na to, že jsem respondenty osobně znala, mohlo by to ovlivnit jejich ochotu účastnit se šetření. Někteří mohli cítit tlak zúčastnit se, zatímco jiní mohli mít pocit, že jejich odmítnutí by mohlo negativně ovlivnit náš vztah. Tento problém jsem řešila tím, že jsem účastníkům opakovaně zdůrazňovala jejich právo odmítnout rozhovor bez jakýchkoli následků a ujišťovala jsem je, že jejich rozhodnutí nebude mít žádný vliv na náš vztah ani jejich situaci v dílně. Další etické riziko souvisí s potenciálním konfliktem zájmů, který vyplývá z mé dvojí role jako bývalého zaměstnance a výzkumníka. Tento konflikt by mohl ovlivnit moji objektivitu při analýze a interpretaci dat. Abych toto riziko minimalizovala, zaměřila jsem se na pečlivé dokumentování a transparentnost výzkumného procesu. Posledním významným rizikem je zachování důvěrnosti

a anonymity získaných dat. Vzhledem k malé velikosti zkoumané skupiny a mé osobní známosti s účastníky bylo důležité zajistit, aby žádné informace nevedly k identifikaci jednotlivců. K tomu jsem použila anonymizaci dat a pečlivě jsem dbala na to, aby všechny citlivé informace byly chráněny před neoprávněným přístupem.

3.2 Pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně Momo Chrudim, o.p.s.

Organizace se na svých webových stránkách prezentuje následujícím způsobem:

Na začátku všeho byl příběh malé Momo z knihy Michaela Endeho – děvčátko Momo a ukradený čas. Příběh o naslouchání, příběh o těchto dobách, kdy nikdo nemá na nic čas a neustále někam pospíchá. Pokud se však zastaví, může zjistit, že každý si svůj čas nosí stále v sobě, a především pak ve svém srdci. Právě hrdinka knihy děvčátko Momo dokáže naslouchat tak jako nikdo jiný.

Momo Chrudim, o.p.s., je obecně prospěšná společnost, která se zaměřuje na umělecké, vzdělávací a sociální projekty.

Sociálně terapeutická dílna vznikla v roce 2007. Cílovou skupinou jsou dospělí lidé s mentálním, tělesným a kombinovaným postižením s možností dopravy do zařízení.

Hlavními aktivitami dílny (Momo Chrudim, o.p.s., 2024) jsou:

- Sociálně terapeutická dílna Momo pro mentálně, tělesně a zdravotně postižené dospělé osoby v Chrudimi a blízkém okolí,
- Mateřská škola Děvčátka Momo ve Slatiňanech s prvky waldorfské pedagogiky,
- Pořádání přednášek, besed, uměleckořemeslných kurzů pro veřejnost, školy a školky

Práce je dále zaměřena na stěžejní aktivitu organizace, a to sociálně terapeutickou dílnu, ve které jsem dva roky působila jako pracovník v sociálních službách.

3.2.1 Poslání a zaměření sociálně terapeutické dílny

Posláním sociálně terapeutické dílny Momo je nabízet při ručním řemeslném zpracování ovčí vlny zapojení do pracovního života lidem s mentálním, zdravotním a tělesným postižením, kterým se nedaří či nemohou najít pracovní uplatnění na otevřeném ani chráněném trhu práce a mají zájem pracovat. (Momo Chrudim, o.p.s., 2024)

Cílem služby je aktivizace uživatelů, rozvoj jejich jedinečného osobního i pracovního potenciálu, poskytnutí bezpečného prostoru pro seberealizaci s ohledem na individuální potřeby každého z nich a v neposlední řadě také kontakt se společenským prostředím. V ideálním případě by měla spolupráce směřovat ke vstupu na chráněný trh práce, nicméně v praxi je na základě mé dvouleté zkušenosti služba pro mnoho uživatelů i službou udržovací, ve které zůstávají dlouhodobě, a stává se tak jejich nepostradatelnou součástí života. (Momo Chrudim, o.p.s., 2024)

3.2.2 Pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně

Následující kapitola vychází z informací organizace uvedených na jejich webových stránkách (Momo Chrudim, o.p.s., 2024).

Při pracovní terapii v dílně je kladen důraz na řád a rytmus, který klientům dodává pocit jistoty a bezpečí. Sociálně terapeutická dílna má proto pravidelnou otevírací dobu od pondělí do pátku, včetně prázdnin v rozmezí 7,30 až 12 hodin. Uživatelé služby se scházejí do 8 hodiny ránní a poté následuje společný program a pracovní aktivity. Proces pracovní terapie začíná po příchodu všech uživatelů služby společnou rytmickou průpovědí, písni a dechovým cvičením. Tyto aktivity jsou využívány se záměrem na zklidnění, zpřítomnění a naladění se na nový společný den.

Následuje společné cupování surové ovčí vlny u jednoho stolu s možností vést volný rozhovor, sdílet prožité zážitky z minulého dne, popřípadě aktuální naladění každého uživatele na den nový. Součástí této aktivity je i plánování práce a služeb v dílně, které jsou potřeba na daný den.

Když je cupování i plán práce na daný den hotový, následuje svačina a poté je na řadě samotná pracovní řemeslná činnost s ovčí vlnou a vyrábění výrobků. K těmto činnostem lze řadit česání vlny na česače, veškeré přípravy a práci s vlnou, suché a mokré plstění a další činnosti, které budou blíže specifikovány v další kapitole.

Všichni uživatelé dílny se aktivně zapojují a podílejí na chodu dílny, po vykonané práci si každý dle svých možností či za pomoci ostatních uživatelů či pracovníků uklidí své pracovní místo a společně s pracovníkem dílny, se kterým ten den pracoval, provede slovní i písemné zhodnocení celého dopoledne a odvedené práce.

Na závěr se uživatelé opět sejdou v hromadném kruhu a rozloučí se společnou průpovědí. Na oběd již každý odchází sám.

Práce s vlnou a samotné vyrábění je jedna z častých aktivit, cílem dílny je i rozvoj dalších schopností a dovedností, jako je vnímání času a řádu, který je v dílně nastolený. Dále pak určování hodin, plánování práce, hodnocení vlastní práce a další činnosti, které jsou pro uživatele služby přínosné nejen v pracovním, ale i v osobním životě.

Dostatečně dlouhé a pravidelné procvičování jednotlivých činností dává klientům služby možnost zvládnout činnost sám, zažít úspěch a zvýšit si sebevědomí.

Mimo pracovní terapii se uživatelé spolu s pracovníky věnují také nácviku samostatného cestování, nakupování, zacházení s penězi, stolování, péči o domácnost i vlastní osobu, orientaci ve společenském prostředí a v neposlední řadě také vnímání potřeb svých i druhých.

Všechny činnosti, které jsou v dílně uplatňované, usilují hlavně o zvýšení kompetencí klientů tak, aby měli možnost vést co nejméně závislý život ve spokojenosti a s co největší mírou podpory sebe sama (Momo Chrudim, o.p.s., 2024).

Hlavní techniky, které se v rámci pracovní terapie v dílně používají, jsou zpracování a barvení ovčí vlny, česání a její následné suché a mokré plstění. Podle Šilarové (2022) je potřeba pro práci s vlnou hlavně otevřená mysl a cit, protože právě díky tomu může dojít k naplnění představ. Plstění dává prostor tvořit, ale zároveň i tvrdě pracovat. Práce s ovčí vlnou je překvapivě fyzicky náročná práce, u které je zapotřebí vysoká míra trpělivosti.

Práci s vlnou nelze uspěchat, vše má svůj čas, svoji danou posloupnost a pokud vše, co práce s vlnou obnáší, s důvěrou v celý proces člověk přijme, může zažívat naplnění z proměny, která se jim udává před očima a přímo pod rukama. Což zahrnuje proces od hrubé vlny ostříhané na louce z ovcí přes řemeslný proces i léčivý dotek a stav uklidnění při samotném plstění až po radost a smysluplnost z dokončeného výrobku.

3.2.3 Cílová skupina uživatelů sociálně terapeutické dílny a kazuistiky

Cílovou skupinou uživatelů sociálně terapeutické dílny Momo Chrudim o.p.s. jsou dospělé osoby s mentálním, tělesným či kombinovaným postižením. Služba je primárně nabízena zájemcům o službu, kteří žijí na území města Chrudim, popřípadě v jeho blízkém okolí. Věková hranice pro poskytování služby je 18–64 let (Momo Chrudim, o.p.s., 2024). K měsíci lednu v roce 2024 je počet uživatelů služby osmnáct a kapacita služby je naplněna.

Kazuistiky uživatelů sociálně terapeutické dílny

Na základě domluvy s informanty mých rozhovorů ve své práci využívám i anonymizované kazuistiky pro konkrétní příklady, jak může vypadat spolupráce s vybranými klienty sociálně terapeutické dílny. Všechny informace, které obsahují kazuistiky, mi poskytli sociální pracovníci Momo Chrudim o.p.s. a Gawain z.s.

Kazuistika informanta M.

Informant M. je třicetiletý muž, který navštěvuje sociálně terapeutickou dílnu Momo Chrudim o.p.s. již deset let. Po absolvování speciální základní školy nastoupil do dílny a žádné další zaměstnání nikdy nezkoušel. Má lehkou mentální retardaci a potíže s pohybovým aparátem, pohybuje se pouze o berlích. Žije se svými rodiči a sourozenci ve společné domácnosti vícegeneračního domu na vesnici. Jeho provozuje firmu, která se zabývá výrobou kožených výrobků. Informant zde pravidelně pomáhá a rodiče mu za výpomoc poskytují drobnou výplatu. Práce v rodinné firmě je pro něj velmi důležitá,

protože se v ní cítí užitečný a rád se podílí na vylepšování a inovacích. Při práci v sociálně terapeutické dílně informant vyniká především v mokřém plstění, kde může uplatnit svoji sílu, ale také se snaží zlepšovat své dovednosti v pracovních činnostech, které vyžadují jemnou motoriku jako je práce s jehlou či vážení vlny. Rád se učí novým věcem a posouvá se vpřed. Docházka do sociálně terapeutické dílny je nezbytnou součástí jeho života, která mu poskytuje nejen pracovní aktivity, ale také přátelství, sociální interakci, podporu a prostor pro osobní rozvoj.

Kazuistika informantky V.

Informantka je jednadvacetiletá mladá žena, která nedávno absolvovala praktickou školu, která se specializuje na výuku domácích prací. Její zájem o manuální práci ji přivedl k sociálně terapeutické dílně jako zajímavé volbě pro rozvoj nových dovedností. Žije s rodiči a sourozenci a má lehkou mentální retardaci. Informantka je komunikativní a soběstačná mladá žena, pro kterou je důležité připravit se na budoucí samostatný život. Při práci na dílně se momentálně učí a získává nové dovednosti, zejména se věnuje výrobě šperků, což ji velmi baví a umožňuje jí uplatnit svou kreativitu. V dílně se informantka cítí dobře a postupně si zvyká na nové prostředí. Nachází si blízká přátelství a baví jí převážně práce s využitím vody, tedy mokřé plstění různých výrobků. Její schopnosti a potenciál pro další rozvoj jsou zřejmé, ačkoli zatím nemá dovednosti pro výrobu všech výrobků a je ve fázi učení se všech potřebných postupů. Ve volném čase ráda sleduje filmy, čte knihy a pomáhá rodičům s domácími pracemi. Pro informantku je sociálně terapeutická dílna místem, kde nachází podporu, přátelství a prostor pro rozvoj svých dovedností. I když o budoucnosti zatím příliš nepřemýšlí a žije v přítomnosti, má potenciál pro další rozvoj a možnost přechodu na chráněný nebo otevřený trh práce. Důležité je poskytnout jí podporu a prostředí, které jí umožní plně rozvinout svůj potenciál a dosáhnout svých cílů.

3.3 Pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně Gawain z.s.

Organizace se prezentuje na webových stránkách pro veřejnost tímto způsobem: Název sociálně terapeutické dílny Gawain z.s. je inspirován rytířem Gawain, který byl

jeden z nejvěrnějších v družině krále Artuše. Dílna se snaží řídit principem kulatého stolu, na základě, kterého nikdo nesedí na okraji a má stejné právo sdělit svůj názor a podílet se na tvorbě společenství. Hlavní myšlenkou dílny je, že každý člověk, který přichází do služby je jedinečný a nese s sebou něco, čím může druhé obohatit. Důležitý je dílně Gawain prostor pro vzájemné vnímání se a respektující přístup.

Dílna (Gawain, z.s. 2024) vznikla v roce 2002 jako iniciativa studentek Akademie sociálního umění a léčebné pedagogiky Tabor v Praze. Funguje jako zapsaný spolek a jejími hlavními činnostmi jsou:

- Textilní dílna, kde uživatelé služby rozvíjí pracovní schopnosti a návyky při práci s ovčí vlnou
- Dřevodílna, kde je hlavní náplní rozvoj pracovních dovedností skrze práci se dřevem
- Arteterapie, která je využívána formou individuální i skupinové práce
- Program „Řeč a divadlo“, které se zaměřuje na rozvoj řečových a pohybových dovedností
- Gawain Ansábl, ve kterém se využívají možnosti hry na hudební nástroje a zpívají se lidové písně

Personálně je dílna zajištěna jedním sociálním pracovníkem, pěti pracovníky v sociálních službách, dvěma administrativními pracovníky. Vedoucí služby je sociální pracovník, statutární orgán, který je zároveň řídící činí tři statutární zástupce (Gawain, z.s. 2024).

3.3.1 Poslání a cíle sociálně terapeutické dílny

Z informací na webových stránkách organizace vyplývá, že posláním sociálně terapeutické dílny je podpora lidí s postižením formou rozvoje pracovních a sociálních návyků. Dále rozvoj v oblasti soběstačnosti, zodpovědnosti k sobě i druhým a schopnosti vést co nejvíce samostatný a smysluplný život.

Cílem bezplatné sociální služby je v první řadě rozvoj pracovních návyků a dovedností, ke kterému jsou využívány řemeslné práce v textilní a dřevařské dílně. Dále je zaměřena pozornost na zlepšování soběstačnosti a péče o vlastní osobu formou dalších nácvikových

činností. Sociálně terapeutická dílna si klade za cíl zvyšovat šanci uživatelů služby žít běžný život, stejně jako mají tuto možnost lidé bez postižení. V neposlední řadě je pozornost směřována k osobnímu rozvoji jedince a jeho individuálním vlohám (Gawain, z.s. 2024).

Antroposofie a Spolek pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii ČR

Dílna Gawain z. s. je aktivním členem Spolku pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii ČR, který vznikl v roce 1992. Mezi členy tohoto spolku patří mimo tuto dílnu například sociálně terapeutická dílna Eliáš, Camphill České Kopisty, Akademie sociálního umění Tabor nebo Nadace a sociálně terapeutické centrum Tabor. Členové spolku vycházejí z antroposofického pohledu na člověka, který uplatňuje takový pohled, že člověk je nejen bytost tělesnou a duševní, ale také duchovní. Základem veškeré práce je vědomí toho, že každý člověk je jedinečný, nenahraditelný a obohacující lidské společnosti. Na základě tohoto přesvědčení se pojem postižení i pojem terapeut stává dle členů relativním a práce v sociální oblasti je správně prováděna pouze v případě, když přijmeme skutečnost, že život každého člověka má smysl, má svoji minulost, přítomnost i budoucnost (Gawain, z.s., 2024). Těmito principy a přístupem ke klientům se dílna řídí, a proto mi přijde důležité, antroposofický pohled a spolupráci se Spolkem pro léčebnou pedagogiku v ČR zmínit, jakožto hlavní směr, kterým se sociálně terapeutická dílna ubírá.

3.3.2 Pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně

Pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně probíhá několika různými způsoby. V rámci docházky mohou uživatelé služby využívat možnosti pracovní terapie v textilní dílně, dále dřevařské dílně a současně je zde možnost zapojit se do aktivit jako jsou nácvikové činnosti, skupinové a individuální arteterapie, programu „Divadlo a řeč“, do divadelního spolku a také integračního kroužku. Níže bych ráda blíže popsala možnosti pracovní terapie v textilní a dřevařské dílně, stejně tak nácvikové činnosti, které pokládám v oblasti pracovní terapie za stěžejní aktivity (Gawain, z.s., 2024).

Textilní dílna

Při práci v textilní dílně se pracovní terapie zabývá především na ručními pracemi a umělecky řemeslnou činností spojenou se zpracováním ovčí vlny. V dílně se zaměřují

na kompletní proces zpracování ovčí vlny, který umožňuje uživatelům služby vidět souvislosti mezi zdrojem a hotovým výrobkem. Práce s ovčí vlnou, možnost umělecky se projevit a tvořit mají významný terapeutický vliv.

Samotná řemeslná činnost se týká především zpracování ovčí vlny od prvotního čištění, přes česání na bubnové ruční česačce, dále mokré a suché plstění a dokončování již ufilcovaných výrobků následným šitím, vyšíváním nebo začišťováním.

Další aktivitou je tkaní na tkalcovských stavech, na kterých vznikají podsedáky nebo rohožky. Na větších stavech mohou uživatelé tkát například větší koberce.

K technikám, které jsou v dílně využívány můžeme zařadit šití, vyšívání, háčkování, pletení nebo předení na kolovrátku. Mezi další výrobky, které v textilní dílně vznikají můžeme zařadit například závěsné kolotoče, plstěné a tkané prostírání, koberečky a běhouny, pouzdra na knihy flétny a sady šperků (Gawain, z.s., 2024)

Dřevařská dílna

V dřevodílně se uživatelé služby aktivně podílí například na zhotovení misek různých velikostí. Každý z výrobků vzniká od počátečních příprav jako je zakoupení fošny, uříznutí, opracování dlátem, vyhlazení smírky a také natření kvalitním olejem. Každý výrobek je jedinečný. Dalším výrobkem, který je v pracovní terapii mezi uživateli oblíbený je broušení různě velikých koleček, které vznikají uříznutím z větví ovocných stromů. Z těchto koleček pak vznikají podtácky pod hrnečky, či konvice a hrnce (Gawain, z.s., 2024).

Nácvikové činnosti

Mezi nácvikové činnosti v rámci pracovní terapie můžeme řadit mimo řemeslnou činnost aktivity jako je společný úklid všech prostor dílny, péče o pokojové rostliny, obsluha pračky, myčky, rychlovarné konvice, věšení, žehlení a skládání prádla, dále stolování, nakládání s nádobím a příprava jednoduchých studených pokrmů (Gawain, z.s., 2024).

3.3.3 Cílová skupina uživatelů a kazuistiky

V sociálně terapeutické dílně pracují s osobami s mentálním, tělesným, kombinovaným a zdravotním postižením ve věku od 16 do 64 let.

K měsíci lednu v roce 2024 je kapacita služby zcela naplněna, do dílen dochází sedmnáct uživatelů služby.

Mezi výjimky patří práce s lidmi s těžkým sluchovým, zrakovým a psychickým onemocněním a neposkytují služby lidem bez domova (Gawain, z.s., 2024).

Na základě domluvy s informanty, se kterými jsem vedla rozhovory příkládám pro bližší seznámení se s cílovou skupinou a možnosti začlenění uživatelů služby anonymizované kazuistiky. Všechny informace mi byly poskytnuty od sociálního pracovníka.

Kazuistika informanta Z.

Informant Z. (66 let) je v současné době již v důchodu a sociálně terapeutickou dílnu Gawain z.s. navštěvuje více než 15 let. Je zcela samostatný, žije ve zrenovovaném bydlení. Má opatrovnici, svou sestřenicí, která je mu podporou v případě řešení obtížnějších záležitostí. Má lehkou mentální retardaci, avšak zvládá se orientovat ve financích a zajišťovat si veškeré své potřeby. Dlouhodobě udržuje vztah s přítelkyní, se kterou žijí odděleně. V minulosti zkoušel různá zaměstnání, včetně práce na letišti a úklidových prací. Ve svém volném čase se informant věnuje například ping-pongu, společenskému tanci, návštěvám výstav, plavání a setkávání s přáteli. V dílně se informant zaměstnává převážně v dřevodílně, kde se učí práci se dřevem a výrobě misek. Dále se podílí na prodeji výrobků na jarmarcích. Gawain z.s. pro něj znamená mnoho – poskytuje mu řád v každodenním životě, sociální kontakty a smysluplnou práci. Dílna mu umožňuje udržovat aktivní životní styl, což je pro něj klíčové, aby se necítil izolovaný a zachoval si životní vitalitu. Pro informanta je sociálně terapeutická dílna Gawain z.s. místem, kde nachází nejenom práci a smysl života, ale také sociální podporu a přátelství. Jeho účast v dílně přispívá k jeho celkové životní spokojenosti a kvalitě života, poskytuje mu aktivitu a prostor pro neustálý rozvoj.

Kazuistika informanta X.

Informant X. je čtyřicet čtyřletý muž, který navštěvuje sociálně terapeutickou dílnu sedm let. Žije s rodiči a má za sebou vzdělání na speciální základní škole a praktické škole zaměřené na zahradnictví. Dříve pracoval v chráněném pracovním zaměstnání, kde

vyráběl papírové pytlíky, avšak kvůli zdravotním problémům musel tuto práci opustit. Informant často vzpomíná na své minulé zaměstnání, kde měl přátele a mnoho vzpomínek. Má lehkou mentální retardaci. Mimo pracovní aktivity tráví čas na zahradě a pomáhá rodičům v domácnosti. Touží po cestování, což bylo v minulosti s rodinou jeho oblíbenou aktivitou. V dílně se věnuje převážně tkání, což je činnost, která ho baví nejvíce. Je uzavřenější a preferuje konzistentní práci, kterou může provádět sám. Informant chodí do dílny tři dny v týdnu. Je spíše uzavřený a nezapojuje se příliš do společenských aktivit v dílně. Je pro něj obtížná komunikace s cizími lidmi a preferuje pracovní prostředí bez zbytečných změn. Pro informanta je sociálně terapeutická dílna místem, kde nachází smysluplnou pracovní aktivitu a prostor pro uplatnění svých dovedností. Přestože je uzavřenější a preferuje stereotypní práci, je pro něj dílna důležitým místem sociální interakce a podpory.

4 INTERPRETACE DAT ZÍSKANÝCH OD KLIENTŮ A SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ

S ohledem na následnou komparaci sociálně terapeutických dílen rozdělují nejprve analýzu dat získanou od klientů a sociálního pracovníka z dílny Momo Chrudim o.p.s.

Při interpretaci dat z Momo Chrudim o.p.s. vniklo celkem 9 kategorií, které se vztahují k výzkumnému cíli a výzkumným otázkám.

Na základě zjištěných informací mohu konstatovat, že klienti a sociální pracovník dílny se nerozházeli ve svých výpovědích.

4.1 Nácvikové činnosti

Na základě rozhovorů s informanty v sociálně terapeutické dílně využívají nácvikové činnosti, které zahrnují **utírání stolů** a **zametání stolů**, které zmiňuje v jednom z rozhovorů informant následovně: „*Zrovna jsem měl službu utírání stolů a Káťa měla zametání. Tak já Kátě pomůžu zametat.*“ (M2, 147)

Oblíbenou činností, kterou popisovali všichni informanti je **vaření kávy**, což považuje jeden z nich jako důležitý moment, ve kterém mohou být klienti prospěšní pro ostatní, což vyplývá z rozhovoru, ve kterém zaznělo: „*Třeba jeden čas všichni chtěli vařit kávu pro ostatní a myslím si, že to byl takovej důležitěj moment, že je jim dána ta zodpovědnost a že dělají něco pro ty druhý.*“ (M3, 238)

Mezi další činnosti, které mají možnost informanti v dílně zažívat patří **vytírání podlahy**, práce se spotřebiči jako je například **obsluha pračky** nebo **myčky**.

Díky těmto nácvikovým aktivitám mají informanti možnost pracovat na sebeobsluze, dále mají možnost získat dovednosti, jako je práce v kuchyni či obecně úklid jako takový.

Informanti pokládají za přínosné možnost dostat se k **prodeji výrobků**, díky kterému se naučí **počítání** nebo také **oceňování výrobků** a práci s čísly.

Zazněly také aktivity jako je **návštěva restaurace, kina** či **kavárny**, což jsou pro informanty výjimečné momenty, které někteří mimo dílnu nemají možnost zažít.

4.2 Práce s ovčí vlnou

V rozhovorech s informanty zaznívaly konkrétní výrobky, které mají možnost produkovat jako je například výroba **prostírek**, výroba **tužek** nebo výroba **tulipánů**.

Jedna z informantek zmiňovala její oblibu v mokřím plstění a výrobcích následujícím způsobem: *„No prostě práce s vodou mě baví, prostírky dělat a taky mě baví dělat šperky.“* (M1, 21)

Jeden z informantů zmiňoval také **šití**, které dělá velice rád a má v dílně díky němu dle jeho slov významný úkol: *„Jsem jedinej, tady nejlepší na šití.“* (M2, 15)

4.3 Sociální kompetence

V rozhovorech s informanty se v otázce sociálního učení a zvyšování sociálních kompetencí objevovali pojmy jako je zvyšování **sebevědomí**, schopnost **říct svůj názor** nebo učení se **trpělivosti**.

Z odpovědí je zřejmé, že většina informantů díky docházce do sociálně terapeutické dílny zažívá pocity jako je **sounáležitost**, **samostatnost** a **zodpovědnost** za svěřený úkol.

Za často zmiňované můžeme pokládat též možnost **spolupracovat** s ostatními a také **pomoc druhým**, jak zaznívá v jednom z rozhovorů: *„(...) když si uvědomuju ty holky na vozíčku, když něco nezvládají, tak si řeknou ostatním a většina ráda pomůže. Vůbec si nevybavuju případ, že by je někdo kdykoliv odmítnul.“* (M3, 229)

4.4 Mezilidská komunikace

V oblasti mezilidské komunikace, se kterou se všichni informanti setkávají nejčastěji zaznívala **možnost seznamovat se** s lidmi a jejich vzájemná komunikace a **interakce**.

Při docházce do dílny mají klienti možnost navazovat **nová přátelství**, což je jeden z aspektů, který byl zmiňován a oceňován ve všech rozhovorech: „*Podle mě už to, že to je jako stálý kolektiv, takže mají ten pocit, že někam patří, to je podle mě hodně důležitý, a to že si mezi sebou navazují ty kontakty a těší se na sebe navzájem.*“ (M3, 115)

Právě díky setkávání se s dalšími lidmi mají klienti možnost zažít jaké je vzájemně se domlouvat či schopnost vyjádřit svůj názor či nesouhlas.

4.5 Budování vztahu k práci

Velká část rozhovorů směřovala k pracovním aktivitám jakožto budování vztahu k práci a co informantům docházka do dílny a samotná pracovní terapie přináší právě v této oblasti.

Součástí využívání služby je postupné **budování pracovní morálky**, což můžeme sledovat v rozhovoru s jednou i informantkou, která zmiňuje: „*No každý děláme to, co máme. Službu a nějakou práci.*“ (M1, 79)

Za zmínku stojí důležitost **pravidelné docházky**, protože v jednom z rozhovorů zaznělo, že nepravidelnost budování návyků nepomáhá a při dlouhodobé nepřítomnosti se musí budovat u většiny klientů znovu.

Na všech informantech byla také znatelná **radost z práce** a **denní rutiny**, kterou mohou zažívat.

4.6 Pracovní rozvoj

Na základě provedených rozhovorů se ukázalo, že pracovní rozvoj je podporován v rámci postupného rozvoje v **učení se** novým technikám. Díky tomu mají klienti možnost se učit

novým věcem, jak zmiňuje v jednom z rozhovorů informant následujícím způsobem: „*To je, abychom se nějak jako něco naučili.*“ (M1,24)

Při pracovní terapii se ukazuje jako stěžejní **rozvoj jemné a hrubé motoriky**: „*Většina klientů teda zvládá to mokré plstění, který je miň náročný třeba na tu jemnou motoriku, ale za mě je to tedy velice uvolňující a jemná práce.*“ (M3, 19)

Díky řemeslné práci s barvenou ovčí vlnou a učením se novým technikám informanti zmiňovali též podporu v tvořivosti.

4.7 Pracovní prostředí

Informanti si uvědomují i vliv pracovního prostředí na to, jak se v sociálně terapeutické dílně cítí a co jim docházka přináší. Informanti zmiňují spokojenost, **stabilitu**, oceňují **možnost změny prostředí**. Pro jednoho z informantů je také důležité **uklidňující prostředí**, jak v rozhovoru zaznívá: „*Uklidňující prostředí tady je. Jak třeba babičku nebo dědu už nemám, dědu ve Zlíně, tak na to tady nemyslím.*“ (M2, 135)

Všímají si také možnosti zažít **pestrost** a individuální podporu, kterou reflektuje jedna z informantek: „*(...) povídáš si s nima jakoby vlastně v soukromí a většina z nich to má moc ráda, že se na to těší, na to, že mají toho svého pracovníka pro sebe a povídají si jenom o nich a tom, co by potřebovali.*“ (M3, 44)

4.8 Osobní rozvoj

V oblasti osobního rozvoje informanti zmiňovali budování větší **sebedůvěry**, které souvisí s pojmy je dokončení rozdělané práce nebo **učení se novým věcem**.

Za zásadní a důležité do budoucího života zmiňuje jedna z informantek rozvoj vlastní **soběstačnosti**, jak zaznívá v rozhovoru: „*Jak už jsem řekla. Věci se musím učit hlavně do budoucna.*“ (M1, 65)

Další zmiňovanou dovedností je dle názoru jednoho z informantů i **budování odolnosti**.

4.9 Psychická pohoda

V rozhovorech bylo v rámci tématu psychické pohody věnováno poměrně dost času. Informanti si dobře uvědomují kladný dopad docházky do sociálně terapeutické dílny a ve všech případech klienti díky docházení do dílny zažívají pocity jako je **dobrá nálada**, **uvolnění** nebo **smysluplnost** nejen z odvedené práce, ale celkově ze stráveného dne v pro ně příjemném prostředí.

Informanti pokládají za důležitou i **stabilitu**, kterou mohou zažívat nebo možnost zažít, že je někdo přijímá či ocení.

K psychické pohodě přispívá též dle jedné informantky možnost **bytí tady a teď**, což vyjádřila v rozhovoru následujícím způsobem: „*Jako důležitý je žít tady a teď.*“ (M1, 76)

Ze všech rozhovorů byla znatelná spokojenost, kterou mohou informanti díky docházení do dílny zažívat.

5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ OD VEDENÍ SOCIÁLNĚ TERAPEUTICKÉ DÍLNY MOMO CHRUDIM O.P.S.

Další část se týká oblasti fungování a řízení Momo Chrudim o.p.s., kdy při analýze vzniklo dohromady 12 kategorií, které se vztahují k výzkumnému cíli a výzkumným otázkám.

5.1 Organizační struktura

Dle informanta je organizační struktura v sociálně terapeutické dílně méně rozvětvená, protože se jedná o malý pracovní tým o čtyřech zaměstnancích, přičemž kapacita sociální služby je osmnáct klientů.

Pracovní pozice, které jsou v rámci dílny využívány můžeme na základě rozhovoru řadit: manažera sociálně terapeutické dílny, dále sociálního pracovníka, který zároveň vykonává pozici vedoucího dílny a pracovníky v sociálních službách, jak zaznívá v rozhovoru: „*Tak odvrchu je to manažer, pak je vedoucí dílny. V současné době je to zároveň taky sociální pracovnice a pak jsou pracovníci v sociálních službách.*“ (MV, 51)

5.2 Personální rozvoj

V otázkách personálního rozvoje zmiňoval informant například odborné vzdělávání, jak můžeme sledovat v rozhovoru: „*Ze zákona je třeba absolvovat dvacet čtyři hodin odborného vzdělávání za rok.*“ (MV, 35)

Dále je **povinné** vzdělávání **prokládáno vzděláváním interním**, které obsahuje převážně kurzy zaměřené na práci s cílovou skupinou uživatelů sociálně terapeutické dílny. Informant mezi ně zařadil kurz **první pomoci** nebo kurz **preterapie**, jak zmínil v rozhovoru: „*(...) u nás proběhl třeba kurz první pomoci a taky jsme měli kurz preterapie před časem.*“ (MV, 46)

V rámci personálního rozvoje jsou méně často využívány **supervize**, což informant reflektuje následovně: „*(...) případně supervize, ale ty moc nemáme.*“ (MV, 37)

Mezi další nástroje možného zaměstnaneckého rozvoje řadil informant **stáže** v jiných organizacích, interní **pravidelné porady** a **hodnotící pohovor** zjišťující spokojenost zaměstnanců.

5.3 Požadované kompetence pracovníků

Mimo základní požadované kompetence jako je vzdělání, ale jak zmiňuje informant:

„Jedním z kritérií je vzdělání, ale není potřeba, by člověk měl kurz pracovníka v sociálních službách, ten si může dodělat.“ (MV, 26)

Za podstatné je dle informanta **schopnost rukodělné práce**, zručnosti a **kreativity** a dále pak **empatie** a **individuální přístup** směrem ke klientům služby, jak vyznívá v části rozhovoru: *„ Člověk musí být empatickej a taky rukodělně zručnej.“ (MV, 30)*

5.4 Zázemí

Z rozhovoru s informantem vyplývá, že zázemí sociálně terapeutické dílny tvoří **velká místnost**, kde probíhá pracovní terapie a mají **zázemí samotní klienti**. Dále kancelář, kde sídlí pracovníci a je vedena potřebná administrativa, k dispozici je i malá **kuchyňka** a sociální zařízení. Celý prostor je **bezbariérový** a součástí je i **malý obchod**, kde se prodávají vyrobené výrobky, jak zaznívá v rozhovoru: *„Tak máme jednu velkou místnost, kde jsou střešní okna, je to bezbariérový prostor a vedle toho je kancelář, k tomu máme ještě obchůdek a sociální zařízení.“ (MV, 61)*

Současný stav je dle informanta **nevyhovující**, proto přistoupilo vedení k pronájmu další kanceláře, jak je řečeno v další části rozhovoru: *„ Ted' jsme si pronajali další kancelář ve stejné budově, ale ve vyšším patře, takže z té kanceláře, co je v přízemí, bude další dílna.“ (MV, 63)*

Dle informanta za pronájem prostor platí sociálně terapeutická dílna tržní nájem.

5.5 Zisková aktivita

V oblasti ziskové aktivity informant zmiňoval zakázky od zákazníku, dále prodej již vyrobených produktů a objednávky, které přicházejí z internetového obchodu. **Internetový obchod** zmiňuje informant jako zásadní zdroj příjmů sociálně terapeutické dílny: „ *Obchůdek je jedna věc, ale když se bavíme o prodeji, tak prodáváme hlavně na e-shopu.* “ (MV, 288)

V minulosti využívala dílna možnosti pořádání **workshopů pro veřejnost**, od které ale již z **kapacitních důvodů upustila**: „*Jsou to zmiňované workshopy, jo, jak už jsem říkal. Ty už se teď tolik nedělají do škol, ale do škol se chodilo dřív.* “ (MV, 279)

Významná je dle informanta **spolupráce s Waldorfskou školou**, do které sociálně terapeutická dílna dodává na zakázku polotovary na výrobu skřítek a také vyrobené penály pro žáky této školy.

5.6 Fundraising

Možnosti fundraisingu dle informanta **nevyužívají**. V minulosti dílna využívala možnosti **komisního prodeje** ve spřátelených obchodech či organizacích, jednorázově uspořádala **benefiční divadelní představení**, ale těmto aktivitám se aktuálně nevěnuje z personálních a kapacitních důvodů.

Občasné jsou na základě informací z rozhovoru sponzorské dary, ale dle slov informanta se **soustředí spíše na získávání zákazníků**: „ *Spíš se soustředíme na získávání zákazníků.* “ (MV, 314)

5.7 Dotace

Na základě rozhovoru můžeme sledovat, že hlavní zdroje financování jsou **dotace ministerstva práce a sociálních věcí**, dotace **z evropských projektů**, dotace **z Pardubického kraje** a dále stálé **městské dotace** z města Chrudim, ve které sociálně terapeutická dílna sídlí, jak zaznívá v části rozhovoru: „*(...) dotace z nějakého*

evropského projektu, pak dotace z ministerstva práce a sociálních věcí, Pardubický kraj a další programy a městská dotace.“ (MV, 350)

Účelové dotace a financování dílny jsou dle informanta značně problematickou a **nedostačující** záležitostí, proto považuje za podstatné vytváření vlastních zdrojů a spoření pro tvorbu rezerv, zmiňuje též potřebu tvorbu vyrovnaného rozpočtu.

5.8 Management sociální služby

Za podstatné v oblasti řízení, hodnocení a posunu služby pokládá informant například formuláře **hodnocení** služby ze strany klientů, **každoroční revizi** poskytovaných **služeb**, správnou **kalkulaci** výrobků a potřebný **účetní audit**.

Výzvou je **hledání nových** inovativních **postupů**, jak v prodeji, tak v samotném vyrábění produktů. Informant zmiňoval certifikaci produktu a **hledání rovnováhy** mezi poskytováním sociální **služby** a **prodejem**.

Na základě rozhovoru vyplývá, že sociálně terapeutická dílna **nevyužívá** žádné možnosti **marketingu** a také chybí **hodnocení efektivity**, jak zaznívá v následujícím tvrzení: „*Ta hlavní výzva je právě ta rovnováha mezi poskytováním služby a vyráběním věcí na zakázku nebo věcí na prodej.*“ (MV, 537)

5.9 Problémy

K tématu problémů, které se s fungováním a řízením sociálně terapeutické dílny objevují řadí informant v personální oblasti například nevyjasněné kompetence mezi pracovníky, dále pokládá za problematické **složení týmu**, které je čistě v rámci **ženského kolektivu**, což dle něj přináší více konfliktních situací na pracovišti a dále **rozdílné představy o fungování** sociálně terapeutické dílny.

Zmiňoval též určitou jednotvárnost a **stereotyp**, který tento typ práce přináší a s ním spojené personální problémy, které zaznívají v části rozhovoru: „*U některých jo,*

u některých ne, ale někdy je to prostě takový ubíjející, že to může být ten problém, jak tam zaměstnance dlouhodobě udržet.“ (MV, 467)

Za zásadní považuje **nedostatek financí**, jak zaznívá od informanta: *„S nedostatkem financí, hlavně s nedostatkem financí.“* (MV, 374) V oblasti financí pak mluví též o podhodnocených platebních podmínkách v sociálních službách.

V oblasti řešených problémů v rámci poskytování služby zmiňuje informant často problematickou **komunikace s rodiči** klientů. Časté je oslabování kompetencí, problematická je i komunikace s nimi a informant zmiňuje i jejich **rozdílné představy o fungování a významu** sociálně terapeutické **dílny**, jak můžeme sledovat v části rozhovoru: *„Někdo třeba, že to své dítě odvede, má od něj chvilku pokoj a nemá žádný očekávání, že by mělo někam směřovat. Je to prostě pro něj jako pro rodiče pohodlný, jako nějaká odlehčovací služba. A teď je to docela velkej problém, že my se třeba snažíme, aby ten člověk byl samostatnej nebo co nejvíc samostatnej, ale když potom přijde nějaká posudková komise domů, aby zjistili míru závislosti kvůli důchodu, příspěvku na péči, tak se z klienta dělá větší chudák než ve skutečnosti.“* (MV, 389)

Komunikace a řešení této oblasti je značně obtížné: *„Zkoušeli jsme to, ale j to proces. Někdo se úplně uzavřel a nekomunikuje s námi.“* (MV, 397)

Za problematické vnímá informant též **chybějící systém hodnocení** a **zázemí** sociálně terapeutické dílny, kde pojmenovává **potřebu většího klidu** na pracovišti, což naráží na již zmiňované **malé prostory**.

5.10 Spolupráce

Na základě sdělení informanta můžeme sledovat, že spolupráce s ostatními organizacemi a institucemi je v sociálně terapeutické dílně přítomná. Jedná se o společné setkávání s klienty služeb a předávání si zkušeností v oblasti sociální práce s cílovou skupinou sociálně terapeutické dílny, jak zaznívá v rozhovoru: *„Tak to jsou spřátelené organizace z Chrudimi, například Rytmus Východní Čechy. Z Pardubic třeba Slunečnice, což je denní stacionář.“* (MV, 88)

Za stěžejní považuje informant spolupráci s **Waldorfskou školou**, jak bylo zmíněno výše. Jedná se o spolupráci v rámci **workshopů** v minulosti nebo **příjem zakázek na polotovary**.

5.11 Pracovní náplň pracovníků

Mezi hlavní role a odpovědnosti pracovníků v sociálně terapeutické dílně můžeme na základě informací z rozhovoru řadit **přímou práci** s klienty v sociálně terapeutické dílně. Pod přímou práci řadí například trénink soběstačnosti s klienty dílny, dále **podpora v sebeobsluze**, dále **nácvikové činnosti péče**, jak informant sděluje v následující části rozhovoru: „ *No především je to přímá práce s klienty, jednak co se týče pracovní části a potom trénink soběstačnosti, sebeobsluhy, péče o domácnost a další věci.*“ (MV, 23)

5.12 Plán práce

Plánování pracovních činností je na základě informací od informanta rozdělován formou týdenního plánování práce, ke kterému jsou využívány magnetické tabule: „*My tam máme takové magnetické tabule, kde **plánujeme týden**. Dále pak tabule, kde se promítají **individuální plány** nebo cíle jednotlivých klientů. **Individuální cíle** by se měly **promítat** na tabuli s **týdenním plánem**, aby se na ně nezapomnělo.*“ (MV, 80)

Kladen je důraz na dodržování individuálních plánů i cílů, které si **definují sami klienti** společně s klíčovými pracovníky.

V rozhovoru zmiňoval informant, že jako sociálně terapeutická dílna nejsou zaměřeni na výkon, přestože by **potřebovali** z finančního hlediska, **aby se výrobků prodávalo více**, jak zaznívá v rozhovoru: „*Potřebovali bychom, aby se prodávalo víc (...), dílna není zaměřená na výkon, že to **není** prostě jako **sociální podnik**, je to sociální služba, takže ty lidi nechceme a ani **nemůžeme nutit pracovat**, abychom to mohli prodávat.*“ (MV, 236)

6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ OD KLIENTŮ A SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ GAWAIN Z.S.

Při interpretaci dat získaných od klientů a sociálních pracovníků v sociálně terapeutické dílně vzniklo celkem 16 kategorií vztahujících se k výzkumnému cíli a výzkumným otázkám.

Stejně jako při interpretaci výsledků z předchozí dílny, ani v Gawain z.s. se klienti a sociální pracovník nerozházeli ve svých výpovědích.

6.1 Nácvikové činnosti

Informanti vnímají důležitost nácvikových činností a většina měla dobrou představu o tom, co znamenají.

Mezi hlavní nácvikové činnosti, se kterými se setkávají a dále používají můžeme zařadit **mytí nádobí**.

Dále informanti zmiňovali **zacházení se spotřebiči**, díky kterému se seznámí s různými domácími spotřebiči a jejich správným používáním, jak zmiňuje jeden z informantů: „*To mě naučili, naučili mě, jak se dává zapínat ten...u toho sporáku. Pod dohledem Jirky to děláme.*“ (G2,52)

Žehlení a luxování jsou další nácvikové činnosti, se kterými se informanti v rámci docházky do sociálně terapeutické dílny setkávají a v rozhovorech je zmiňují: „*že taky občas žehlím nebo luxuju, takže já mám práce dost.*“

Za přínosné pokládá jeden z informantů také možnost **zapojení klientů při akcích** pro veřejnost jako jsou **jarmarky** a **prodeje** výrobků na trzích, jak je zmíněno v jednom z rozhovorů: „*...on je velice samostatný, i vlastně jako na trhách pomáhá, on se docela vyzná ve financích, umí sčítat a odčítat, takže je docela soběstačný.*“ (G3,12)

V rozhovorech byly poznamenány i následující činnosti jako je **zalévání květin**, **stříhání vizitek**, úklid prostor či **služba v kuchyni**.

6.2 Práce s ovčí vlnou

Mezi hlavní techniky, které informanti používají a v rozhovorech je zmiňovali můžeme zařadit **zpracování ovčí vlny** a její česání na česačce, filcování a následně suché a mokré plstění.

Z informací získaných od informantů víme, že dále používají pracovní postupy jako je **výroba podsedáků**, vlněných **podložek** nebo výroba **míčků**.

V textilní dílně je dle informantů používanou činností **vyšívání**, **pletení** a **tkaní**, jak se můžeme přesvědčit ze slov jednoho z informantů, který uvádí: „*Většinou tkaní dělám.*“ (G1, 52)

6.3 Práce se dřevem

V dřevařské dílně je na základě provedených rozhovorů rozšířenou činností **výroba misek** nebo **tesání**, jak je zmíněno v jednom z rozhovorů: „*Neuměl jsem tesání, a to jsem se tu naučil, tesání.*“ (G2, 47) a dále výroba **knoflíků** a **dřevěných kostek**, **obrušování** a práce s **dlátem**. Kromě toho informanti uvedly i výrobu **poliček** a dalších dřevěných výrobků.

6.4 Terapeutické přístupy

Pokud jde o přístupy, které sociálně terapeutická dílna využívá, byla v rozhovorech zmíněna **arteterapie**, **muzikoterapie**, **pracovní terapie**, **umělecká terapie**, **artefiletika**, **aktivizace** a **skupinová práce**.

„*Tady hodně pracujeme jako sociální terapeuti, v podstatě i na to hodně dbáme při těch uměleckých aktivitách. Třeba když zpívám s těmi lidmi, tak je hodně motivuju, aby se poslouchali navzájem, nebo když tady mám terapeutickou skupinku, to je třeba pět lidí (...)*“ (G3, 326)

Arteterapie a muzikoterapie jsou oblíbenou činností, jak můžeme pozorovat z rozhovoru z jedním informantů: „*Zpívat chodíme se Zuzkou. To mám rád, a dokonce s Janou tady máme obrázky a máme i malování. To mě baví.*“ (G2, 134)

Muzikoterapie bývá zprostředkována zaměstnanci, nicméně se používá i v rámci **hudebních rozhovorů**, kdy klienti hrají na hudební **nástroje mezi sebou** navzájem.

V rámci rozhovorů zaznělo i uplatňování **léčebné pedagogiky** „*(...) že vlastně ten léčebný pedagogický pohled tady hodně uplatňujeme.*“ (G3, 70)

6.5 Umělecká tvorba

Velkou roli v umělecké tvorbě hraje **řemeslná činnost, umělecko-terapeutická činnost**, divadlo a zpěv v malém sboru, se kterým klienti s pracovníky vystupují na veřejnosti.

„*My vždycky naši práci prezentujeme na veřejnosti, takže potom jako se zpíváním vystoupíme (...) na setkání dílen, no a obrázky vystavujeme a s divadlem máme taky veřejná vystoupení, a to všechno jako ty klienty posouvá.*“ (G3, 117)

Další aktivity, které je v umělecké oblasti využívány jsou zpěv, **tanec** a jeho dramatické ztvárnění, jak zaznívá od jedné z informantek: „*Ty lidovky prostě jsou propojeny s tancema a i s takovým dramatickým provedením, ale tam i dbám na to, aby se lidi, protože když máme třeba kánon, zpíváme více hlasy, že se lidi musí poslouchat (...).*“ (G3 350) Jeden z informantů zmínil, že: „*Moc mě nebaví divadlo, ale máme i zpívání, a to mě baví.*“ (G2, 126), ale jednalo se o ojedinělou záležitost.

6.6 Hraní na hudební nástroje

V sociálně terapeutické dílně je podporovaný vztah k hudbě a na základě léčebné pedagogiky a antroposofického přístupu je využívána i hra na hudební nástroje jako jsou violoncella či kantely, dále Orfovi nástroje a žaltáře o kterých se v rozhovoru zmiňuje jedna z informantek následovně: „*(...) pak tady máme společný zpěv a hraní na Orfovi*

nástroje, kam zařazují i kantely a různé žaltáře a máme tady i violoncella, tak na ty můžeme hrát (...).“ (G3, 86)

Využívají se i hudební rozhovory, které si můžeme představit následovně: „(...) tak máme tady ty kantely, každé má třeba kantelku a jsou hudební rozhovory, kde ty lidi vlastně beze slov se jakoby hudbou mají domluvit a jde o to, že se mají vnímat, mají se nacítit. Nemá to být o tom, že si tam něco šudlám a hraju svoji melodii, ale že prostě vnímám toho druhého.“ (G3, 332)

6.7 Sportovní aktivity

Za zmínku stojí i sportovní aktivita, ve které jsou klienti podporováni, i když se nejedná o pravidelnou činnost. Do **divadelních aktivit** v rámci uměleckého vyžití se na základě rozhovorů řadí i **řecký pětiboj**, který obsahuje sportovní disciplíny jako je hod diskem, hod oštěpem, běh, skok a zápas.

6.8 Akce pro veřejnost

V rozhovorech zaznívala často spolupráce a aktivita spojená s veřejností, jako je již zmiňované vystupování ve formě **pěveckého sboru**, dále **divadla** ale i pořádání akcí jako jsou **benefice** či pracovní **workshopy pro děti**.

V rozhovorech bylo zmiňováno, že propojování klientů dílny a veřejnosti je přínosnou a přirozenou součástí fungování sociálně terapeutické dílny.

6.9 Sociální kompetence

V otázkách sociálních dovedností, které jsou docházením do dílny a kontaktem s ostatními klienty se v rozhovorech objevovalo **zlepšení dovedností** jako je **pomoc druhým**, schopnost **společné aktivity**, **učení se** přiměřeným **reakcím**. Dále nelze opomenout schopnost **vystupování na veřejnosti**, **samostatnost**, samostatné

rozhodování a **trpělivost**. „*A já si potom rozhoduju, co budu dělat.*“ (G2, 35) Jedná se o kompetence, které jsou posilovány každý den v rámci společenství dílny a na základě **pravidelné docházky**.

6.10 Mezilidská komunikace

Informanti v rozhovorech opakovaně zmiňovali jako významný přínos v rámci docházky do dílny **seznamování se** s lidmi a navazování **přátelství**. Důležitost přátelských vztahů můžeme vidět i v části rozhovoru, kdy na otázku proč informant navštěvuje sociálně terapeutickou dílnu přišla následující odpověď: „*Protože za prvé, mám tady spoustu kamarádů, moc se mi to tady líbí (...).*“ (G2, 12)

Za neméně důležitou součást sociálního učení pokládají informanti **schopnost říct svůj názor**, což jeden z informantů popsal následujícím způsobem: „*(...) ta furt nadává, tak ji říkám, nezlob se, ale stačí to říct jednou (...) dokonce říkám, přestaň mi to říkat, soustředím se na práci, a ne na povídání.*“ (G2, 79)

Mezi další dovednosti, které dokáží informanti pojmenovat můžeme zařadit komunikaci, **spolupráci** a v neposlední řadě **společné zážitky** což zaznívá v rozhovoru s kladným hodnocením: „*Myslím, že pro ně je to úžasnej zážitek, kdy vlastně jako zažijou něco společnýho.*“ (G3, 364)

6.11 Budování vztahu k práci

Nedílnou součástí rozhovorů bylo téma práce, jelikož se jedná o hlavní aktivitu, která je v rámci docházky do sociálně terapeutické dílny v rámci pracovní terapie vykonávána. V rozhovorech se u všech informantů ukazovalo, že **pracují rádi** a práce je pro ně důležitá náplň života o kterou by nechtěli přijít. V rozhovorech zaznívalo, že klienti mohou díky docházce do dílny zažívat **radost** z práce: „*(...) že je to baví, že jim to přináší radost*“ (G3, 98), dále kontinuální činnost a také mít **možnost pracovat v kolektivu** lidí.

6.12 Pracovní rozvoj

V otázkách, které byly zaměřeny na pracovní rozvoj zaznívalo ponejvíce **učení se novým věcem** a postupný rozvoj v technikách v práci s ovčí vlnou. Klienti si díky docházení do dílny osvojují každodenní **pracovní návyky**, jako je pracovní rytmus což zmiňuje v jednom z rozhovorů informantka následovně: „*Ted' k nám přišla dívčinka, nová, moc šikovná, že potom chce prostě do nějakýho chráněnýho pracoviště, jo a že se chce tady prostě naučit nějaký ten pracovní rytmus (...).*“ (G3, 115)

Na základě rozhovorů vyplývá, že v dílně mají klienti nabídku různorodých činností, díky kterým mohou rozvíjet svoji jemnou i hrubou **motoriku**, zažívat dlouhodobou činnost na jejímž základě mohou trénovat a **zvyšovat** svoji **motivaci** a **pracovní morálku** k čemuž odkazuje část rozhovoru:

„*On má zase novou motivaci, že ted' dělá zase něco v kuse, že to má nějakou kontinuitu, že nemůže přestat a ten výrobek postupně dokončit.*“ (G3, 238)

6.13 Pracovní prostředí

Ohledně pracovního prostředí informanti oceňovali převážně možnost zažívat **klidnou činnost** v pro ně **příjemném** prostředí a v každém rozhovoru zaznělo, že jsou v dílně spokojeni a chodí do ní rádi, což dokazuje jeden z rozhovorů, ve kterém informant zmiňuje následující: „*Jsem tu velice spokojen. A baví mě to tady a už bych to neměnil.*“ (G2, 37)

6.14 Osobní rozvoj

K tématu osobního rozvoje jsme se dostávali v otázkách poměrně často a z rozhovorů s informanty vyplynulo několik důležitých aspektů, se kterými se při své docházce do dílny setkávají a také se v nich rozvíjejí.

Jedná se například o **schopnost řešit problém**, což jeden z informantů popsal jako: „*Tak to nahlásím Jirkovi a jdeme si sednout a promluvit si někam stranou.*“ (G2, 176). Dále se

informanti učí, jak **překonávat strach**, což dobře reflektuje ukázka z rozhovoru: „*Když jsem začínal, tak jsem se obával. Měl jsem z toho obavy, ale pak jsem si na to zvyknul.*“ (G2, 170) Také mohou díky docházce do dílny zažívat **pocit hrđosti** například z dobře odvedené a dokončené práce a mají možnost rozvíjet svoji **bdělost**. Na základě rozhovorů se ukazuje jako zásadní možnost samostatného **rozhodování**, zažít v rámci fungování v kolektivu schopnost **přizpůsobit se** ostatním, také schopnost **sebereflexe** „*(...) tak já jsem to vzal, uznal jsem chybu, a nakonec se miska zachránila a je prodaná (...)*“ (G2, 91) či sebeurčení. Nejdůležitější prvek, který je přítomen ve všech rozhovorech a informanti mají možnost ho díky docházce zažívat je postupné **osamostatňování se** a **zvýšení sebedůvěry**.

6.15 Psychická pohoda

V oblasti psychické pohody mají možnost informanti zažívat pocity jako je **radost**, vřelý vztah či **smysluplnost** z odvedené práce, jak zaznívá například v jednom z rozhovorů, ve kterém je zmíněno: „*(...) když se loučíme, ale jako velmi radostně a často ty lidi vlastně nám říkají, uvidíme se v pondělí zase, že jo, takže prostě ta radost je tam znatelná a já vnímám, že lidi jsou spokojení.*“ (G3, 443)

V rozhovorech bylo také zmíněno **využívání relaxačních a uvolňovacích technik**, které k psychické pohodě klientů dílny přispívají nemalou měrou.

6.16 Individuální podpora a poradenství

Díky rozhovorům se ukázalo, že informanti jsou v dílně individuálně podporováni v jejich rozvoji nejen v rámci pracovní terapie, ale také v rozvoji osobním, který má přesah do jejich běžného mimopracovního života. Jedná se o oblasti jako je **podpora při jednání s úřady** a jinými institucemi, která je informanty často využívána. Dále mohou využívat asistenci v oblasti volnočasových aktivit ve formě **zajištění dobrovolníka na trávení volného času mimo dílnu**.

V sociálně terapeutické dílně kladou pracovníci velký důraz na individuální zaměření na člověka, při kterém jsou pravidelně využívány **klientské rozhovory** což zaznívá v jednom z rozhovorů: „(...) *děláme klientské rozhovory, ale trošku jako nadstandartní, nejenom o práci a co by měl daný člověk dělat, ale zaměříme se přímo na toho člověka a popovídáme si o tom, jak ho vnímáme. Trochu celistvěji, kde vnímáme dejme tomu nějaké slabiny a jakým způsobem ho můžeme zaktivizovat.*“ (G3, 153)

Jako velmi podstatná činnost na základě otázek zaznívala též **spolupráce** a kontakt **s rodiči** nejen v případech, kdy se řeší nějaký problém, ale jako **podpora v rozvoji** a zvyšování kompetencí **klientů** dílny, což je dobře reflektováno informantkou: „*S těma rodičema já jsem v docela úzkém styku, že vlastně jim dost často telefonuji a v momentě, kdy se něco děje, tak samozřejmě si je přizveme.*“ (G3, 315)

Na základě klientských rozhovorů a pozorování se mohou objevit skutečnosti, které je třeba s rodiči komunikovat a doporučovat jim na základě rodičovské spolupráce další možné postupy, jak zaznívá od jedné z informantek: „*Jeden klient třeba měl takový speciální požadavek, že si chtěl najít slečnu, jo a tam jsme opravdu měli hodně individuálních rozhovorů i s maminkou a tam jsme přišli na to, že to není ani tak jakoby o té slečně, jako spíš o vztahu s maminkou. Takže jsem hodně mluvila s maminkou.*“ (G3, 457)

Za další důležitou a přínosnou součástí která zahrnuje jak spolupráci s klienty, rodiči tak ostatními institucemi můžeme na základě rozhovorů zařadit **využívání případových setkání**, jak je zmíněno v rozhovoru: „(...) *takže vlastně jakoby máme s ní rozhovory o tom, jaké bydlení by si představovala. Už má vlastně i vybráno, vybrala si Slapy. A o tomhle vlastně byla ta naše případovka. To bylo komplikovanější, tam jsme narazili právě na odbor rodičů, že vlastně chtějí furt držet dceru doma.*“ (G3,467)

7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ OD VEDENÍ SOCIÁLNĚ TERAPEUTICKÉ DÍLNY GAWAIN Z.S.

Při poslední analýze získaných dat od vedení dílny vzniklo celkem 11 kategorií, které opět směřují k zodpovězení výzkumného cíle a výzkumných otázek, stejně tak k následné komparaci obou analyzovaných dílen.

7.1 Organizační struktura

Z rozhovoru s informantem vyplývá, že v sociálně terapeutické dílně jsou zastoupeni zaměstnanci v mnoha pozicích, a organizační struktura je rozvětvená. Pracovních pozic je v sociálně terapeutické dílně osm a kapacita sociálně terapeutické dílny je sedmnáct uživatelů.

Sociální pracovník zároveň **plní funkci vedoucího** sociální služby, u kterého se scházejí všechny důležité informace týkající se přímé práce s klienty, jak můžeme sledovat v rozhovoru:

„Je to vlastně tak, že ten sociální pracovník, vedoucí sociální služby, tak k němu se jakoby dostávají všechny ty informace od pracovníků v sociálních službách.“ (GV, 16)

Mezi další zastoupené pozice můžeme zařadit vedoucí dřevodílny, vedoucí administrativy a také pracovníky v sociálních službách, kteří často pod vedením sociálního pracovníka plní i roli klíčového pracovníka.

Informant též zmiňoval fungování sociálně terapeutické dílny na základě zapsaného spolku, ve kterém figuruje statutární orgán s jeho několika členy, kteří se do organizační struktury také řadí.

7.2 Personální rozvoj

V oblasti personálního rozvoje bylo v rozhovoru zmiňováno pravidelné, ze zákona **povinné vzdělávání**, které se dělí na **akreditované** a **neakreditované**.

V rozhovoru bylo zřejmé, že v sociálně terapeutické dílně je žádoucí pracovní rozvoj ve formě pravidelných **supervizí**, které se pracovníci snaží využívat **několikrát do roka**, jak můžeme sledovat v části rozhovoru: „*Tak ta supervize, to je jedna z věcí, u které se snažíme, aby byla alespoň jednou za dva měsíce, jednou za tři měsíce.*“ (GV, 58)

Za samozřejmost informant považuje **každodenní rychlé porady** před začátkem pracovního dne, stejně tak pravidelné **větší porady**, které probíhají **jednou týdně**.

Pro posun zaměstnanců jsou využívány metody jako **každoroční hodnotící pohovor** a následná **zpětná vazba**.

Zaměstnanci mohou také využívat **možnosti stáží** v jiných organizacích.

7.3 Požadované kompetence pracovníků

Na základě rozhovoru s informantem můžeme mezi požadované kompetence pracovníků zařadit minimálně **středoškolské vzdělání**, ideálně vzdělání v sociální oblasti nebo absolvovaný .

Mezi další potřebné a vítané dovednosti pracovníků informant zařadil i praktické dovednosti jako rukodělná **zručnost**, správně **nastavené hranice**, schopnost **empatie** a za důležité považoval též celkový charakter člověka, jak uvedl v následujících větách: „*Myslím, že to máme jako střední škola, taky nějaký praktický dovednosti, ideálně nějaký vzdělání v sociální službě nebo sociálních oblasti. Ideální je, když potom nějaké jako z těch uchazečů má nějaký antroposofický povědomí. To je pro nás důležitý.*“ (GV, 28)

7.4 Zázemí

V otázkách zázemí zmiňoval informant **výhodu nekomerčního nájmu**, který poskytuje **město Praha** a zároveň oceňoval **velké prostory**, ve kterých je možné provozovat textilní a dřevařskou dílnu.

Z rozhovoru také vyplynulo, že sociálně terapeutickou dílnu čeká v brzké době rekonstrukce, což zvýší kvalitu poskytovaných služeb.

Informant v rozhovoru též poukazoval na **obtížné hledání bezbariérových prostorů**, který je pro poskytování služby stěžejní, o čemž se můžeme přesvědčit v následujícím vyjádření: „(...) hledali jsme strašně dlouho. Po Praze sehnat bezbariérový prostory je hrozně těžký.“ (GV, 146)

7.5 Zisková aktivita

Mezi ziskové aktivity sociálně terapeutické dílny informant v rozhovoru zmiňoval pouze **tržby z prodeje** výrobků na akcích jako jsou **trhy** či **jarmarky**, jak zaznívá v rozhovoru: „Jarmarky ve školách, jezdíme na trhy waldorfský školy, takže propojení tam je.“ (GV, 193) nebo v další části, kde informant mluví o: „Potom ještě většinou jarmarky, tam toho je hodně, tam lidi nakoupí.“ (GV, 312)

V minulosti využívala sociálně terapeutická dílna i možnost prodeje výrobků přes **komisní prodej** v kamenných, spřátelených obchodech, ale od této praxe upustila, protože se jednalo o časově náročnou spolupráci, která byla minimálně zisková.

7.6 Fundraising

Dle informanta možnosti fundraisingu v sociálně terapeutické dílně využívají spíše **výjimečně**, v rámci jednorázových akcí, jako jsou například **benefice**, jak zaznívá v rozhovoru: „(...) dělali jsme hodně benefice třeba s Divokýma husama. To jsme měli různý benefice.“ (GV, 328) Fundraising v rámci organizace funguje i na základě oslovování různých firem, jak informant popisuje: „Nebo třeba, když jsme neměli kávovar, tak sem napsal na jednu firmu a dostali jsme ho.“ (GV, 358)

Další možností, jak získává organizace finanční prostředky a podporu nad rámec dotací je spolupráce se **sponzory** a **dárci**, což můžeme sledovat v rozhovoru: „Máme nějaký dárci, který nám vlastně přispějí, nějaký přátele. Ale to v rádech pár tisíc.“ (GV, 326)

Součástí propagace dílny řadil informant i **marketing** ve formě aktivního přidávání obsahu na **sociální síť**.

7.7 Dotace

Z rozhovoru s informantem vyplývá, že financování sociálně terapeutické dílny je zajišťováno z největší části z veřejných zdrojů. Na základě rozhovoru můžeme mezi tyto zdroje zařadit **státní dotace**, které poskytuje ministerstvo práce a sociálních věcí, dále **dotace hlavního města Prahy**, jak popisuje informant v následujícím vyjádření: „*Jo, tak vlastně asi 95 % jsou jako peníze z veřejných zdrojů. Vlastně dvě třetiny z toho tvoří státní dotace přes ministerstvo práce a sociálních věcí (...).*“ (GV, 297)

V rámci čerpání dotací je dle informanta nutné dokládat vyúčtování. Další financování je zajišťováno formou nadačních a grantových čerpání. V minulosti sociálně terapeutická dílna využívala i možnosti grantového kalendáře.

7.8 Management sociální služby

Řízení, organizace a hodnocení sociální služby se dle slov informanta opírá a **standardy kvality** sociálních služeb a stejně tak je nedílnou součástí řízení sociálně terapeutické dílny metodika služby.

Sociálně terapeutická dílna funguje zároveň jako zapsaný **spolek**, což znamená, že jsou k řízení služby využívány pravidelné **členské schůze** se statutárními zástupci, jak zaznívá v rozhovoru: „*No teď se to zrovna změnilo, takže ještě je kolem toho vlastně, že jsme jakoby ta sociální služba, tak my jsme ještě vedle toho vlastně jako spolek zapsaní, takže my jsme jako statutáři (...).*“ (GV, 108)

Dále jsou ke zkvalitnění služby využívány metody jako je **strategické plánování**, **SWOT** analýza, také **hodnotící** či **monitorovací zprávy**.

Sledována je též **efektivita** práce, jsou psány **zprávy o uživatelích** a byla zmíněna i **kniha mimořádných událostí**, kterou využívají pracovníci k předávání zásadních informací ze služby.

7.9 Problémy

Na základě rozhovoru s informantem se ukázalo, že nejčastější problémy, které jsou v sociálně terapeutické dílně přítomny jsou **pracovní vztahy**, ze kterých občas plynou **konflikty** na pracovišti.

Dále informant zmiňoval **nedostatek ocenění**, který mohou pracovníci dílny pociťovat a za nejzásadnější považoval informant nedostatečné **finanční ohodnocení**.

„(...) a když to jako pořád v tady té oblasti, že tam se pořád jako pohybuje, jako ty částky jsou hodně, pořád podprůměrný. V sociálních službách.“ (GV, 89)

7.10 Spolupráce

V rozhovoru zaznívalo, že spolupráce je pro fungování dílny stěžejní záležitostí. V okruhu spolupracujících a sociálně terapeutickou dílnu ovlivňujících subjektů můžeme na základě informanta zařadit **Spolek pro léčebnou pedagogiku, Akademii sociálního umění Tabor** a dále **Waldorfskou školu**, jak můžeme sledovat v rozhovoru: *„Jsem členem spolku pro léčebnou pedagogiku a ve spolku je vlastně asi osm dílen, vlastně většinou terapeutický dílny, chráněný dílny, který mají vlastně jako nějaký ty **kořeny v té antroposofii** (...) takže to je taková jedna ze spoluprací a někdy i praxe, vlastně jako se snažíme **chodit společně na praxe**, jako oni tam, my k nim, snažíme se navázat nějakou spoluprací.“ (GV, 183)*

Hlavním myšlenkovým proudem, který je v sociálně terapeutické dílně uplatňován je dle informanta antroposofie, což se odráží na spoluprací s výše jmenovanými subjekty, které jsou antroposofickou naukou také ovlivněni. V rozhovoru zazněla i spolupráce s dobrovolníky. V dílně mají dobrovolníky v roce 2024 dva, jeden z nich vykonává

v dílně přes rok dobrovolnickou činnost ve formě spravování sociálních sítí a dle informací z rozhovoru se pokouší i o fundraising. Druhý dobrovolník doprovází jednoho z klientů na volnočasové aktivity. V tomto případě trvá spolupráce čtyři měsíce. V předchozích letech využívala dílna možnost spolupráce s dobrovolníky minimálně, protože nebyl ze strany dobrovolníků zájem.

7.11 Pracovní benefity

Mezi dodatečné výhody, které zaměstnavatel poskytuje svým zaměstnancům mimo základní mzdu můžeme na základě rozhovoru zařadit specifickou pracovní smlouvu, ve které je **zohledněna přestávka na oběd**. Zaměstnanci ji tráví společně s klienty dílny a nemusí si ji tudíž nahrazovat.

Za zmínku stojí i **individuální přístup** k zaměstnancům, který informant vysvětluje v rozhovoru následovně: „*Myslím, že si vycházíme ve věcech hodně vstříc, třeba když někdo potřebuje opečovat maminku, tak máme pochopení. Takže tam jako, je třeba takový benefit, že se snažíme vycházet vstříc tomu, když je potřeba **volno** nebo **odpočinek**.*“ (GV, 393)

Jako zajímavý benefit se jeví i **šestitýdenní pracovní dovolená** a možnost využít **sick day** v nenadálých zdravotních indispozicích. Zaměstnanecká dovolená je řešena formou **celozávodní dovolené**, kdy je zavřeno během letních prázdnin což zaznívá v rozhovoru: „*My zavřeme vlastně na celý červenec a vlastně potom v půlce srpna už pracujeme, takže máme nějaký měsíc a půl zavřeno. My to máme normálně napsané v registru (...).*“ (GV, 401)

Součástí pracovních benefitů je i pravidelné, **každoroční** pořádání zaměstnaneckého **teambuildingu**.

8 ZODPOVĚZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

Když se budeme zabývat interpretací výsledků, zjistíme, že byly zodpovězeny v průběhu předcházejících kapitol v části podrobných interpretací jednotlivých témat a dílen. Výsledky se v této kapitole pokusím reflektovat ve vazbě na dílčí cíle v obecné rovině. V další kapitole se budu věnovat zodpovězení výzkumných otázek v rámci komparace obou dílen.

VVO1: Jaké metody jsou v sociálně terapeutické dílně v rámci pracovní terapie využívány?

Díky rozhovorům s informanty se ukázalo, že mezi metody, které jsou využívány v rámci pracovní terapie v sociálně terapeutické dílně Momo Chrudim o.p.s. můžeme zařadit nácvikové činnosti pod kterými si můžeme představit vytírání podlahy, utírání stolů, vaření kávy a další aktivity, které směřují k co největšímu osamostatňování uživatelů služby. Další používanou metodou, která z rozhovoru s informanty vzešla je práce s ovčí vlnou. Konkrétně se jedná o její kompletní zpracování a výrobu plstěných výrobků.

Na základě odpovědí informantů ze sociálně terapeutické dílny Gawain z.s. můžeme mezi metody, které jsou v rámci pracovní terapie využívány řadit nácvikové aktivity, stejně tak zpracování ovčí vlny směřující k výrobě plstěných produktů. Mezi další metody můžeme řadit práci se dřevem v dřevařské dílně či řemeslnou činnost v oblasti umělecké tvorby. Dílna Gawain z.s. se zaměřuje také na využívání terapeutických metod jako je arteterapie, artefiletika či muzikoterapie. K dalším aktivitám, které můžeme do této oblasti zařadit je hra na hudební nástroje, podpora uživatelů dílny ve sportovních aktivitách a dále pořádání akcí pro veřejnost, které jsou spojeny s aktivním zapojením uživatelů dílny.

VVO2: V čem je pracovní terapie pro klienty přínosná?

Rozhovory s informanty sociálně terapeutické dílny Momo Chrudim o.p.s. potvrdily, že pracovní terapie je přínosná převážně v oblasti jejich pracovního rozvoje. Díky docházce do dílny mají možnost učit se novým věcem, postupně rozvíjet techniky práce s ovčí vlnou, podporovat svoji tvořivost a také pracovat na rozvoji hrubé i jemné motoriky. Přínosem je na základě rozhovorů i pracovní prostředí, které informantům zajišťuje pocit

spokojenosti, možnost změny prostředí, pestrost a mají zde možnost individuální podpory.

Díky rozhovorům s informanty sociálně terapeutické dílny Gawain z.s. se ukázalo, že přínos pracovní terapie spočívá především v pracovním rozvoji, který poskytuje uživatelům služby dlouhodobou činností a pracovní rytmus, při kterém si mohou budovat každodenní návyky, motivaci, postupně se rozvíjet v řemeslných technikách. Rozhovory zároveň poukázaly na možnost učit se v rámci pracovní terapie nové věci a rozvíjet motoriku. Na zmínku stojí také budování pracovní morálky. Díky pracovnímu prostředí mají možnost informanti zažívat pocit spokojenosti a vykonávat klidnou činnost, což velice oceňují.

VVO3: V čem a jak podporuje pracovní terapie získávat pracovní a sociální dovednosti?

Rozhovory ukazují, že docházka do sociálně terapeutické dílny pomáhá získávat sociální a pracovní dovednosti.

Na základě rozhovorů vedených v sociálně terapeutické dílně Momo Chrudim o.p.s. se ukázalo, že hlavním přínosem v oblasti sociálních dovedností je rozvoj sociálních kompetencí. Jedná se převážně o sociální kompetence jako je schopnost říct svůj názor, prožít pocit sounáležitosti, mít možnost pomoci druhým, zvyšovat schopnost zodpovědnosti, samostatnosti a trpělivosti. Docházka do sociálně terapeutické dílny zvyšuje uživatelům služby sebevědomí a schopnost spolupráce. Další oblastí, která je díky pracovní terapii podporována je mezilidská komunikace. Klienti mají možnost seznámit se s novými lidmi, zažít přátelství, společnou komunikaci a vzájemnou domluvu, stejně tak budují schopnost říct svůj názor.

V sociálně terapeutické dílně Gawain z.s. se ukázalo, že pracovní terapie podporuje sociální dovednosti jako je učení se přiměřeným reakcím, naslouchání či trpělivost. Uživatelé služby mají možnost zažívat situace jako je vystupování na veřejnosti ve formě společné aktivity. Zároveň v rozhovorech zaznívalo, že jsou si informanti vědomi, že pracovní terapie buduje jejich samostatnost. V oblasti mezilidské komunikace, která se v této části otázek v rozhovorech také objevovala můžeme na základě rozhovorů zařadit

seznamování se s novými lidmi, budování přátelských vztahů, podporu v rozvoji komunikace s druhými lidmi, spolupráci, vděčnost za společné zážitky a podporu ve schopnosti sdělit svůj názor.

VVO4: Jakým způsobem pomáhá docházka do STD zvyšovat kvalitu života uživatelů?

Rozhovory s informanty sociálně terapeutické dílny Momo Chrudim o.p.s. potvrdily, že díky docházce do sociálně terapeutické dílny dochází ke zkvalitnění života uživatelů v oblasti osobního rozvoje. O této oblasti je u uživatelů služby podporována soběstačnost, sebedůvěra a houževnatost. Zároveň byla pojmenována důležitá oblast, kterou je psychická pohoda, kterou mohou uživatelé zažívat ve formách jako je dobrá nálada, spokojenost či smysluplnost z odvedené práce. Mezi další důležité prvky rozvoje a podpory můžeme řadit možnost zažít ocenění a přijetí.

V sociálně terapeutické dílně Gawain z.s. zaznívaly podobné okruhy. V oblasti osobního rozvoje se jedná převážně o zvýšení sebedůvěry, schopnost řešit problémy, postupné osamostatňování se či hrdost. Docházka též zvyšuje psychickou odolnost, do které můžeme řadit možnost relaxace, možnost využívat uvolňovací techniky.

V sociálně terapeutické dílně kladou důraz i na individuální podporu a poradenství. Z rozhovorů vyplývá, že stěžejní podporu zažívají klienti ve formě asistencí, doprovodů, podpoře při jednání s úřady a za velmi důležité považují i aktivní spolupráci s rodiči a opatrovníky.

VVO5: Jaké jsou aspekty fungování managementu sociálně terapeutické dílny?

Mezi aspekty řízení sociálně terapeutické dílny Momo Chrudim o.p.s. můžeme na základě provedeného výzkumu řadit oblast fungování sociální služby. Z rozhovorů se ukazuje, že je důležité uplatňovat management sociální služby. Důležitá je i spolupráce s Waldorfskou školou a spřátelenými organizacemi. Další podstatnou součástí vedení dílny je personální zajištění. V organizační struktuře figuruje několik zaměstnanců. V oblasti vedení služby je zájem o personální rozvoj zaměstnanců, který funguje na základě odborného vzdělávání, pravidelných porad nebo stáží. Další konkrétní aspekty

zaznívají v předchozích kapitolách v podrobné interpretaci. Mezi další témata v řízení sociálně terapeutické dílny můžeme zařadit požadované kompetence pracovníků a v neposlední řadě jasně definovanou pracovní náplň.

Z rozhovorů se ukázalo, že zásadní vliv má pro správné a účelné fungování dílny i zázemí organizace a vymezený plán práce a jeho konkrétní postupy.

Rozhovory ukazují, že v sociálně terapeutické dílně Gawain z.s. je pro správné fungování služby podstatný dobře zorganizovaný management služby a dále aktivní spolupráce s ostatními institucemi, organizacemi a spřátelenými subjekty. V oblasti personálního zajištění bylo poukázáno, že je nutná organizovaná struktura, do které patří například statutární orgán a její zástupci, stejně tak sociální pracovník, vedoucí sociální služby a další osoby, zmiňované v podrobnější interpretaci dat v předcházejících kapitolách. Kladen je stejně jako v prvně popisované dílně personální rozvoj, ve kterém stojí za zmínku pravidelná supervize, která je aktivně ze strany vedení využívána. Zajímavá je i myšlenka společného personálního rozvoje ve formě teambuildingů, které se konají jednou ročně. Mezi další aspekty můžeme zařadit jasně vymezené požadované kompetence pracovníků sociální služby.

Organizační podmínky jako je zázemí sociálně terapeutické dílny a pracovní benefity se jeví pro správné fungování také jako stěžejní.

VVO6: Jakým způsobem je zajištěno financování sociálně terapeutické dílny?

Ukázalo se, že financování sociálně terapeutické služby Momo Chrudim o.p.s. je zajištěno převážně z veřejných, účelových a evropských dotací. Další financování je zajištěno skrze ziskovou aktivitu, kterou z největší části obsáhnout zakázky sociálně terapeutické dílny, prodej výrobků a aktivní vedení e-shopu. Z části je využíváno i různých forem fundraisingu, do kterého spadá například dary a různé typy malého sponzorství.

V sociálně terapeutické dílně Gawain z.s. využívá možnosti financování na základě dotací z ministerstva práce a sociálních věcí, čerpá z dostupných veřejných zdrojů a využívá možnosti grantů. Mezi ziskové aktivity patří tržby z prodeje a další drobné aktivity. Dílna je aktivní v oblasti marketingu i fundraisingu.

9 KOMPARACE SOCIÁLNĚ TERAPEUTICKÝCH DÍLEN MOMO CHRUDIM O.P.S. A GAWAIN.CZ

Hlavní metodou využívanou v Momo Chrudim o.p.s. v rámci pracovní terapie je řemeslná a rukodělná práce s ovčí vlnou a její kompletní zpracování. Mezi další využívané metody patří nácvikové činnosti, které se zaměřují na podporu soběstačnosti klientů. Gawain z.s. jako hlavní metodu pracovní terapie využívá taktéž práci s ovčí vlnou a nácvikové činnosti, ale oblasti využívaných metod jsou rozsáhlejšího charakteru. Mezi další metody této dílny patří práce se dřevem v dřevařské dílně, dále využívání terapeutických metod: arteterapie, muzikoterapie, umělecká terapie, artefietika či aktivizace. Dále se oproti Momo Chrudim o.p.s. zaměřuje na podporu uživatelů s využitím metod jako je umělecká tvorba. Využívá i možnosti hry na hudební nástroje, podporuje uživatele služby ve sportovních aktivitách a aktivně zapojuje své uživatele do akcí pro veřejnost.

Přínosem pracovní terapie v Momo Chrudim o.p.s je pracovní rozvoj, který zahrnuje spokojenost s pracovním prostředím. Pracovní rozvoj v této dílně je definován převážně oblastí jako je učení se novým věcem, rozvoji motoriky či v postupném rozvoji v pracovních technikách. Pracovní benefity v Gawain z.s. jsou velmi podobné, jedná se o pracovní rozvoj ve formě budování každodenních pracovních návyků. Na základě informací vyplývá, že důležité je učení se novým věcem, podpora ve formě motivace a nabídka různorodých činností. V oblasti pracovního prostředí figuruje spokojenost v dílně a možnost klidné činnosti.

Podpora sociálních dovedností je v Momo Chrudim o.p.s. realizována pomocí zvyšování sociálních kompetencí a podpory mezilidské komunikace. V této oblasti jsou v sociálně terapeutické dílně rozvíjeny oblasti jako je spolupráce, vedení k samostatnosti, podpora druhých či zvyšování sebevědomí a zodpovědnosti uživatelů služby. Mezi další podporované činnosti patří navazování přátelství, vzájemná domluva či schopnost říct svůj názor.

Rozvoj pracovních dovedností v Momo Chrudim o.p.s. se soustředí na budování vztahu k práci a rozvíjí oblasti jako je pracovní morálka, podporuje pravidelnou docházku uživatelů dílny a buduje pracovní návyky, jako je včasný příchod, pozornost nebo radost

z odvedené práce. Gawain z.s. se zaměřuje na budování vztahu k práci s důrazem na kontinuální činnost a pracovní kolektiv, kterého mohou být uživatelé služby součástí.

Zvýšení kvality života klientů v Momo Chrudim o.p.s. je dosaženo pomocí podpory osobního rozvoje. Uživatelé služby jsou podporováni v soběstačnosti, sebedůvěře a odolnosti. Důležitá je i míra psychické pohody, kterou na základě rozhovorů s informanty tvoří hlavně spokojenost, stabilita, možnost zažívat přijetí, ocenění nebo chvíle uvolnění.

Gawain z.s. se v oblasti zvýšení kvality života zaměřuje stejně jako předchozí dílna na osobní rozvoj a psychickou pohodu. V těchto oblastech můžeme sledovat podporu samostatného rozhodování, zvýšení sebedůvěry, sebereflexi či sebeurčení. V dílně jsou na rozdíl od Momo Chrudim o.p.s. uplatňovány prvky uvolňovacích technik, relaxace či budování smysluplnosti u odvedené práce. Zároveň se Gawain z.s. oproti druhé zmiňované dílně zaměřuje na individuální podporu a poradenství. Jedná se převážně o doprovody, asistence, podporu při jednání s úřady, pořádání případových setkání či aktivní kontakt s rodiči nebo opatrovníky.

Organizace Momo Chrudim o.p.s. hledá rovnováhu mezi poskytováním sociálních služeb a komerčními aktivitami ve formě prodeje, což představuje výzvu v jejich řízení. V rámci managementu zde chybí marketingové strategie a systematický přístup k hodnocení efektivity služeb. Organizace pravidelně provádí revize poskytovaných služeb, což přispívá k jejich průběžnému zlepšování.

Na druhé straně, management služby v Gawain z.s. je strukturovanější a aktivně využívá řadu systémových nástrojů. Organizace se řídí metodikou služby a standardy kvality, které zajišťují konzistentní poskytování služeb. Strategické plánování a SWOT analýza pomáhají při dlouhodobém plánování a identifikaci silných a slabých stránek organizace. Pravidelné členské schůze statutárního orgánu zajišťují participaci členů na rozhodovacím procesu. Hodnocení efektivity práce je systematické a zahrnuje jak hodnotící zprávy, tak zprávy o užitelnosti, což umožňuje sledování jejich pokroku a úspěšnosti služeb.

Z uvedeného porovnání vyplývá, že Momo Chrudim o.p.s. se soustředí na hledání rovnováhy mezi výrobou a klientskou spokojeností, v její managementové praxi chybí

některé klíčové prvky, jako je marketing a hodnocení efektivity. Naproti tomu Gawain z.s. disponuje komplexním systémem řízení, který zahrnuje metodiku, standardy kvality, strategické plánování a pravidelné hodnocení, což přispívá k vyšší úrovni organizace a efektivity poskytovaných služeb.

Spolupráce je klíčovým prvkem fungování obou organizací, přičemž každá z nich má odlišné partnery a přístupy ke spolupráci. Dílna Momo Chrudim o.p.s. spolupracuje Waldorfskou školou, denním stacionářem Slunečnice a spolkem Hurá na Výlet, což umožňuje zapojení jejich klientů do širší komunity. Gawain z.s. má rozsáhlejší síť spolupráce se spřátelenými organizacemi. Stejně jako Momo Chrudim o.p.s. spolupracuje s Waldorfskou školou, ale její partnerská síť zahrnuje také Akademii Tabor a Spolek pro léčebnou pedagogiku. Tato spolupráce přináší do organizace hlubší odborné znalosti a antroposofické přístupy, které jsou klíčové pro její metodiku a filozofii. Gawain z.s. rovněž využívá dobrovolnických programů, což umožňuje širší zapojení komunity a rozšiřuje kapacitu organizace při poskytování služeb.

V oblasti financování služby využívá Momo Chrudim o.p.s pro ziskové aktivity především zakázky a objednávky od zákazníků, často spolupracuje s Waldorfskou školou. Dalšími zdroji příjmů je e-shop, kde prodávají své produkty a je podstatnou součástí finančního rozpočtu. Fundraising zde hraje menší roli, i když v minulosti organizace využívala komisioní prodej, benefice a občasně sponzorské dary. Co se týče dotací, Momo Chrudim o.p.s. získává finance z projektů OPZ, účelových dotací, přímých dotací města Chrudim a evropských projektů.

Gawain z.s. generuje část příjmů prostřednictvím workshopů, jarmarků a komisního prodeje. Organizace klade větší důraz na fundraising, aktivně vyhledává sponzory, pořádá benefice a pravidelně oslovuje potenciální dárce a grantové organizace. Dotace Gawain z.s. získává z veřejných zdrojů, včetně dotací Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV).

Momo Chrudim o.p.s. má menší organizační strukturu s malým týmem, zahrnujícím manažera, vedoucí dílny, sociálního pracovníka a dva pracovníky v sociálních službách. Personální rozvoj je zaměřen především na odborné vzdělávání a pravidelné porady, ale supervize a stáže jsou méně časté.

Gawain z.s. má rozsáhlejší organizační strukturu s více vedoucími pozicemi a statutárním orgánem. Personální rozvoj je zajištěn pravidelnými supervizemi, odborným vzděláváním, teambuildingem, poradami a stážemi, což umožňuje růst a rozvoj zaměstnanců.

Z uvedené komparace vyplývá, že Gawain z.s. má lépe strukturovaný přístup k personálnímu rozvoji, který zahrnuje větší množství aktivit a díky tomu poskytuje zaměstnancům více možností pro profesní růst. Naopak Momo Chrudim o.p.s. disponuje menším týmem a méně rozvinutým personálním rozvojem, což může ovlivnit schopnost organizace udržet a rozvíjet své zaměstnance.

Momo Chrudim o.p.s. má zázemí v malém bezbariérovém prostoru, který zahrnuje kancelář, obchod a nevýhodou je, že platí tržní nájem. Naopak Gawain z.s. disponuje rozsáhlejším a bezbariérovým prostorem. Organizace si pronajímá nekomerční prostory. Zaměstnanci Gawain z.s. mají možnost využívat benefity jako je šest týdnů dovolené a možnost snížených pracovních úvazků.

Na konec bych ráda poukázala na problémy, se kterými se vedení dílny setkávají. Momo Chrudim o.p.s. se potýká s řadou organizačních a personálních problémů, které ovlivňují efektivitu a kvalitu poskytovaných služeb. Mezi hlavní problémy patří nevyjasněné kompetence pracovníků, což vede k neefektivnímu rozdělování úkolů a odpovědností. Chybějící systém hodnocení ztěžuje zlepšování výkonu zaměstnanců. Dalším problémem je potřeba většího klidu na pracovišti, což může souviset s malým prostorem a vysokou hlučností, která je za plného provozu přítomna. Personální problémy se projevují častějšími odchody zaměstnanců, což způsobuje nestabilitu a zvyšuje zátěž na zbylé pracovníky. Komunikace s rodiči klientů je často problematická, což může vyvolávat nedorozumění a neshody. Rozdílné představy o fungování dílny mezi zaměstnanci mohou vést k interním konfliktům a stereotypům. Navíc, nedostatek financí omezuje možnosti rozvoje a inovace služeb. Gawain z.s. čelí zejména problémům s dostatečným oceněním práce a občasnými konflikty v mezilidských vztazích na pracovišti, které negativně ovlivňují pracovní atmosféru.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zaměřuje na pracovní terapii v sociálně terapeutických dílnách a na vliv této terapie na kvalitu života klientů se zdravotním postižením. Práce se skládá z teoretické a praktické části, přičemž v teoretické části je definováno, co je to zdravotní postižení a pracovní terapie, jaký je její význam a jaké jsou možnosti pracovního začlenění lidí se zdravotním postižením. Prostor byl také věnován sociálně terapeutickým dílnám a jejich vymezení.

V empirické části práce jsem se zaměřila ve výzkumném šetření na zkoumání vlivu pracovní terapie na kvalitu života klientů sociálně terapeutických dílen. Na základě provedeného výzkumu bylo zjištěno, že pracovní terapie má významný pozitivní dopad na různé aspekty života uživatelů. Pracovní terapie výrazně podporuje rozvoj sociálních kompetencí a mezilidské komunikace. Klienti se díky této terapii stávají sociálně zdatnějšími, což přispívá k jejich lepšímu zapojení do kolektivu a společnosti. Docházka do sociálně terapeutické dílny napomáhá budování vztahu k práci a rozvoji konkrétních pracovních dovedností. Klienti se učí novým schopnostem a získávají větší sebevědomí ve své pracovní výkonnosti, což může vést k lepším možnostem pracovního uplatnění na chráněném či otevřeném trhu práce. Také je zřejmý přínos v oblasti osobního rozvoje, psychické pohody. Tím, že se klienti cítí více naplnění a psychicky stabilní, zvyšuje se celková kvalita jejich života. Pozitivní dopady jsou patrné nejen ve zlepšení sociálních a pracovních dovedností, ale také v celkovém zvýšení kvality života klientů. Na základě tohoto lze konstatovat, že hlavní cíl práce, tedy zjistit, jaký vliv má pracovní terapie na kvalitu života klientů se zdravotním postižením, byl úspěšně dosažen.

V druhé části výzkumného šetření jsem zjišťovala, jak specifika fungování sociálně terapeutické dílny ovlivňují kvalitu poskytovaných služeb a jak se tato kvalita liší mezi dvěma konkrétními dílnami. Z komparace obou sociálně terapeutických dílen, Momo Chrudim o.p.s. a Gawain z.s., vyplývá řada klíčových zjištění, která lze shrnout následovně. Oba subjekty využívají podobné metody pracovní terapie, jako je práce s ovčí vlnou a nácvikové činnosti, avšak Gawain z.s. má rozmanitější škálu terapeutických metod, včetně umělecké terapie a podpory v různých aktivitách. Obě dílny se zaměřují na budování pracovních dovedností a podporu sociálních kompetencí u svých klientů. Zvýšení kvality života je zajišťováno pomocí osobního rozvoje a psychické

pohody. Gawain z.s. disponuje komplexním systémem řízení, zatímco Momo Chrudim o.p.s. se potýká s nedostatkem marketingových strategií a systematického hodnocení efektivity služeb. Financování obou organizací se liší, přičemž Momo Chrudim o.p.s. spoléhá více na ziskové aktivity a dotace, zatímco Gawain z.s. klade větší důraz na fundraising a získávání dotací. Gawain z.s. má rozsáhlejší organizační strukturu a poskytuje zaměstnancům více možností pro profesní růst a benefitů. Obě organizace čelí různým problémům, jako jsou organizační a personální problémy, nedostatečné ocenění práce a konflikty v pracovním prostředí. Shrnutí těchto zjištění ukazuje, že každá z dílen má své silné a slabé stránky, kterých si je ale vědoma. Závěry této komparace mohou sloužit jako základ pro formulaci doporučení a opatření, která by mohla přispět k efektivnějšímu poskytování pracovní terapie a fungování sociálně terapeutických dílen obecně. Doporučuj věnovat větší pozornost managementu sociálně terapeutické dílny, aby bylo zajištěno efektivní řízení a koordinace aktivit. Posílený management podpoří přímou práci s klienty tím, že vytvoří stabilní a dobře řízené prostředí, ve kterém se mohou pracovníci plně soustředit na poskytování kvalitní péče a podpory.

Výzkumná strategie použitá v této práci se mi osvědčila jako účinný nástroj pro dosažení stanovených cílů a zodpovězení na stanovené výzkumné otázky. Kvalitativní šetření formou rozhovorů mi umožnilo získat hlubší porozumění tématu a získání potřebných dat. Nicméně, by dle mé zpětné sebereflexe bylo vhodné zapojit větší počet informantů, což by mohlo posílit validitu výsledků a jejich obecnou platnost.

Teoretický přínos práce spočívá dle mého názoru v poskytnutí přehledu o problematice pracovní terapie v sociálně terapeutických dílnách a významu této terapeutické metody pro osoby se zdravotním postižením. Práce se zároveň snaží nabídnout strukturovaný přehled různých typů zdravotních postižení a popis pracovní terapie jako prostředku k podpoře klientů v těchto dílnách.

Praktický přínos práce spočívá v poskytnutí konkrétních doporučení a návodů, které mohou být použity ke zlepšení poskytování pracovní terapie v sociálně terapeutických dílnách. Analýza a srovnání dvou konkrétních dílen poskytuje užitečné poznatky o jejich fungování a identifikuje oblasti, ve kterých lze provádět zlepšení. Tímto způsobem přispívá k praktickému rozvoji terapeutických služeb pro osoby se zdravotním postižením

a může sloužit jako vodítko pro pracovníky v sociálních službách a manažerské řízení sociálních terapeutických dílen.

Na základě zjištěných výsledků bych ráda doporučila několik konkrétních možností pro další šetření. Především doporučuji zaměřit se na hlubší zkoumání antroposofie a zvýšení povědomí o antroposofických principech, kterými je inspirováno fungování sociálně terapeutické dílny Gawain z.s. Dále navrhuji věnovat větší pozornost činnostem Spolku pro léčebnou pedagogiku, jeho metodám a jejich vlivu na cílové skupiny. Třetí oblastí, ve které by byl přínosný další výzkum, je dle mého názoru dobrovolnictví. Je vhodné zkoumat, jak lze efektivněji zapojit dobrovolníky do fungování služeb, a jaké přínosy může toto zapojení mít pro obě strany.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČERNÁ, Marie. 2015. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání 2. Praha: Karolinum.

ČESKÁ ASOCIACE ERGOTERAPEUTŮ. © 2008–2024. *Co je ergoterapie*. Online. Dostupné z: <https://ergoterapie.cz/co-je-to-ergoterapie/>. [cit. 2024-05-23].

Dílna Gawain, z. s. © 2024 Online. Dostupné z: <https://www.gawain.cz/>. [cit. 2024-05-24].

DLOUHÁ, Olga a ČERNÝ, Libor. 2022. *Foniatrie*. 2. vydání. Praha: Karolinum.

DUŠEK, Karel a VEČEŘOVÁ-PROCHÁZKOVÁ, Alena. 2015. *Diagnostika a terapie duševních poruch*. 2. přepracované vydání. Praha: Grada.

HANÁKOVÁ, Adéla a URBANOVSKÁ, Eva. 2023. *Bezpečnost v kontextu osob se specifickými potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého.

JELÍNKOVÁ, Jana; KRIVOŠÍKOVÁ, Mária a ŠAJTAROVÁ, Ludmila. 2009. *Ergoterapie*. Praha: Portál.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2016. Vydání 3. Praha: Portál.

MATOUŠEK, Oldřich; KOLÁČKOVÁ, Jana a KODYMOVÁ, Pavla. 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál.

MICHALÍK, Jan. 2011. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál.

MOMO Chrudim, o. p. s.: sociální, vzdělávací a umělecké projekty. © 2024. Online. Dostupné z: <https://www.devcatkomomo.cz/>. [cit. 2024-05-24].

MPSV ČR. *Sociální rehabilitace (§ 70) a sociálně terapeutické dílny (§ 67)*. 2012. Online. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-rehabilitace-70-a-socialne-terapeuticke-dilny-67->. [cit. 2024-05-23].

MPSV ČR. *ÚMLUVA O PRÁVECH OSOB SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM A OPČNÍ PROTOKOL*. 2011. Online. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/954480/Umluva_OSN_o_pravech_osobe_se_zdravotnim_postizenim.pdf/4ecb4ddc-b95d-54df-4868-bbec39f3165. [cit. 2024-05-23].

- NOVOSAD, Libor. 2011. *Tělesné postižení jako fenomén i životní realita*. Praha: Portál.
- NZIP. 2024. *Duševní onemocnění*. Online. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/rejstrikovy-pojem/340>. [cit. 2024-05-23].
- SKUTIL, Martin a kol. 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál.
- SLOWÍK, Josef. 2023. *Jak se vyjadřovat o lidech s postižením?* Online. In: sancedetem.cz. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/jak-se-vyjadrovat-o-lidech-s-postizenim>. [cit. 2024-05-23].
- SPMP ČR. 2020. *Co teď a co potom? Průvodce pro pečující o člověka s mentálním postižením*. Praha: Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z. s.
- ŠILAROVÁ, Jana. 2022. *Ovčí vlna: zpracování, barvení, suché i mokré plstění*. Praha: Grada.
- ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára ŠEĐOVÁ a kol. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál.
- ÚZIS ČR. 2024. *F70-F79 – Mentální retardace*. Online. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F70-F79>. [cit. 2024-05-23].
- VÁGNEROVÁ, Marie. 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.
- VERULAVA, Tengiz a BEDIANASHVILI, Givi. 2021. *Work Inclusion of Persons with Disabilities: Employers' Perspectives*. Online. Calitatea, roč. 22 č. 182, s. 159–163. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Givi-Bedianashvili-2/publication/351547400_Work_Inclusion_of_Persons_with_Disabilities_Employers'_Perspectives/links/609cd3f0a6fdcc9aa7de116e/Work-Inclusion-of-Persons-with-Disabilities-Employers-Perspectives.pdf. [cit. 2024-05-23].
- VOLNÝ, Lukáš; PETERMANNOVÁ, Lenka a KOTULA, Pavel 2021. *Sociální služby v kostce*. Ostrava: Alcuin.
- VRBICKÝ, Jan. 2014 *Sociální služby*. Hradec Králové : UHK, Gaudeamus.

Vyhláška č. 505/2006 Sb., vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách – znění od 1. 1. 2024.

WHO. 2006. *Duševní poruchy a poruchy chování: popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka: mezinárodní klasifikace nemocí - 10. revize*. Online. 3. vyd. Psychiatrické centrum. Dostupné z: https://library.upol.cz/arl-upol/cs/detail-upol_us_cat-0048954-Dusevni-poruchy-a-poruchy-chovani/. [cit. 2024-05-23].

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách – znění od 1. 1. 2024.

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A *Osnova rozhovorů s klienty*

PŘÍLOHA B *Osnova rozhovorů se sociálními pracovníky*

PŘÍLOHA C *Osnova rozhovorů s vedením sociálně terapeutické dílny*

PŘÍLOHA D *Doslovný přepis rozhovoru s klientem*

PŘÍLOHA A – OSNOVA ROZHOVORŮ S KLIENTY

1. Jak dlouho v sociálně terapeutické dílně pracujete?
2. Proč navštěvujete sociálně terapeutickou dílnu?
3. Co Vás zde nejvíce baví?
4. Víte, co je váš individuální plán a k čemu slouží?
5. Kdo rozhoduje, co budete dělat za práci?
6. Můžete sám rozhodovat o tom, na čem budete pracovat?
7. Jak jste spokojen s tím, co děláte? Chtěl byste něco jiného?
8. Co vám práce v sociálně terapeutické dílně přináší do života?
9. Pracoval/a jste někdy v jiné sociálně terapeutické dílně nebo v jiném zaměstnání?
10. Jak poznáte, že děláte práci lépe než na začátku?
11. Co nového jste se v dílně naučil?
12. Využíváte tyto schopnosti i mimo dílnu?
13. Jaké pro vás je, učit se nové věci?
14. V čem a jak podporuje docházka do dílny získávat pracovní a sociální dovednosti?
15. Jaké úkoly vás baví dělat, (protože víte, že vám jdou dobře)?
16. Jak se cítíte, když dostanete pochvalu nebo uznání za něco, co jste udělal/udělala?
17. Jak se cítíte, když musíte mluvit s někým novým?
18. Co děláte, když se vám na dílně něco nelíbí?
19. Jaký vám pracovníci pomáhají se v práci zlepšovat?
20. Co byste chtěl změnit?
21. Jaké máte vztahy s ostatními klienty dílny?
22. Máte kamarády, které jste poznal zde?
23. Co pro vás znamená, že můžete chodit do dílny?
24. Jaké to pro vás bylo na začátku a jaké je to teď?
25. Jaké nové věci jste začal/a dělat či zažívat ve společnosti?
26. Jakým způsobem se vám ostatní účastníci nebo pracovníci dílny snaží pomoci, když to potřebujete?
27. Co vás v dílně baví nejvíce?
28. Které aktivity rád/a nemáte?
29. Je něco, co byste potřeboval změnit?

PŘÍLOHA B – OSNOVA ROZHOVORŮ SE SOCIÁLNÍMI PRACOVNÍKY

1. Jaké metody jsou v sociálně terapeutické dílně v rámci pracovní terapie využívány?
2. Co je hlavním cílem pracovní terapie v rámci docházky do STD?
3. Daří se cíle naplňovat?
4. V čem spatřujete problémy při naplňování cílů pracovní terapie?
5. Jak si to vysvětlujete? Co s tím lze dělat?
6. Jaký je význam vytvoření individuálního plánu pro klienty v STD?
7. Jak se pracovníci rozhodují, které metody a aktivity jsou nejvhodnější pro jednotlivé klienty?
8. Vnímáte u dlouhodobě a pravidelně docházejících klientů změnu/posun?
9. Jakou roli hrají samotní klienti v rozhodování o svém terapeutickém procesu v dílně?
10. Vidíte změnu v čase? Spatřujete při rozhodování klientů nějaké problémy?
11. Jak si to vysvětlujete? Co s tím lze dělat?
12. Jaká je role pracovníků při výběru a uplatňování terapeutických metod na začátku spolupráce a při dlouhodobější docházce?
13. V čem je pracovní terapie pro klienty přínosná?
14. Jak sledujete a hodnotíte pokrok klientů? Změnilo se to v průběhu času? Jak a proč?
15. Můžete popsat konkrétní situace, dovednosti nebo zlepšení, které díky pracovní terapii klienti dosáhli a které považujete za důležité pro jejich seberozvoj?
16. V čem spatřujete hlavní přínos pracovní terapie pro klienty?
17. Liší se situace podle typu klientů nebo délky docházky?

18. V čem a jak podporuje pracovní terapie získávat pracovní a sociální dovednosti?
19. Jaké konkrétní dovednosti získávají klienti v STD, které jim pomáhají při vykonávání pracovních úkolů?
20. Vnímáte změnu v čase a pozorujete zlepšení při dlouhodobé, pravidelné docházce?

21. Jak pracovní terapie podle vás ovlivňuje jejich sebejistotu v komunikaci s ostatními lidmi?
22. V čem pomáhá docházka do STD zvyšovat kvalitu života uživatelů?
23. Pozorujete u klientů změnu v chování/náladě, když odchází domů po pracovním dni?
24. Pozorujete u uživatelů služby změnu v rámci jejich sociálního života a společenského začlenění od doby, kdy začali chodit do STD?
25. Můžete popsat konkrétní příklady změny či zlepšení?
26. Vnímáte změnu v čase a jak si to vysvětlujete?
27. Podporují se vzájemně klienti dílny a jakým způsobem?
28. Vnímáte rozdíl v čase a jak si to vysvětlujete?
29. Jaké jsou konkrétní aktivity v STD, které vyhledávají klienti dílny nejvíce a proč myslíte, že tomu tak je?
30. V čem spatřujete slabá místa fungování STD? (organizace, financování, přínos pro klienty)
31. Vnímáte změnu v čase?
32. Jak si to vysvětlujete?

PŘÍLOHA C – OSNOVA ROZHOVORŮ S VEDENÍM SOCIÁLNĚ TERAPEUTICKÉ DÍLNY

1. Jaké jsou hlavní role a odpovědnosti pracovníků v sociálně terapeutické dílně?
2. Jaká jsou kritéria při výběru zaměstnanců dílny?
3. Jakým způsobem je poskytována odborná příprava a podpora zaměstnanců?
4. Jaké jsou hlavní organizační struktury v STD?
5. Jsou s tím spojené nějaké problémy? Změnila se org.struktura v čase?
6. Jaké zázemí a prostředky máte k dispozici pro efektivní fungování dílny?
7. Jsou s tím spojeny nějaké problémy? A jak si to vysvětlujete?
8. Jaký je systém hodnocení výkonu a zlepšování organizace práce ze strany pracovníků?
9. Jsou s tím spojeny nějaké problémy? A jak si to vysvětlujete?
10. S jakými externími partnery a institucemi sociálně terapeutická dílna spolupracuje?
11. Jaké máte nastavenou komunikaci (předávání informací, porady?) a koordinaci práce mezi zaměstnanci v rámci dílny?
12. Jsou s tím spojené nějaké problémy? A jak si to vysvětlujete? Co s tím lze dělat?
13. Jaký je standardní pracovní režim v sociálně terapeutické dílně?
14. Jsou s tím spojené nějaké problémy? Co se s tím dá dělat?
15. Existují flexibilní pracovní modely nebo specifické úpravy pracovní doby směrem ke klientům, kteří potřebují specifický přístup?
16. Jakým způsobem je zajištěno financování sociálně terapeutické dílny?
(financování služby, příjmy a výdaje, fundraising, dotace, zisková aktivita)
17. Které hlavní zdroje financování jsou využívány k pokrytí nákladů spojených se sociálně terapeutickou dílnou? Jaké další zdroje?
18. Jsou s tím nějaké problémy? Jak si to vysvětlujete? Co se tím dá dělat?
19. Jaký je celkový rozpočet pro provoz dílny a jak jsou tyto prostředky rozdělovány na jednotlivé aktivity a potřeby?
20. Jsou s tím nějaké problémy? Dá se s tím něco dělat?
21. Jaké jsou vedlejší příjmy sociálně terapeutické dílny? (např., poplatky od klientů, granty, sponzorství)

22. Existuje nějaký systém sledování a hodnocení efektivity služby?
23. Jsou s tím nějaké problémy? Jak si to vysvětlujete? Dá se s tím něco dělat?
24. Jakým způsobem je organizováno fundraisingové úsilí pro podporu sociálně terapeutické dílny?
25. Jaké jsou nejúspěšnější fundraisingové aktivity a kam jsou tyto prostředky směřovány?
26. Jsou s nimi spojené nějaké problémy? Změnila se aktivita v čase?
27. Jak se dílna angažuje ve spolupráci s dárci a sponzory?
28. Jsou s tím spojené nějaké problémy? Jak si to vysvětlujete?
29. Jaké typy dotací jsou získávány pro financování sociálně terapeutické dílny?
30. Jak jsou dotace využívány k podpoře konkrétních projektů nebo potřeb dílny?
31. Kdo určuje a jakým způsobem cenu výrobků?
32. Existuje nějaká zisková aktivita provozovaná sociálně terapeutickou dílnou?
Pokud ano, jaká?
33. S jakými problémy se v rámci fungování sociálně terapeutické dílny se setkáváte?
34. Jaké jsou hlavní výzvy spojené s náborovým procesem a udržením kvalifikovaného personálu v sociálně terapeutické dílně?
35. Jsou nějaké nedostatky v zázemí a prostředcích pro efektivní fungování dílny?
36. Spatřujete v tomto procesu nějaké problémy? Jak si to vysvětlujete? Co se s tím dá dělat?
37. Jak jsou řešeny případné konflikty nebo problémy ve vztazích mezi klienty a personálem?
38. Existují problémy spojené s udržením rovnováhy mezi respektováním potřeb klientů a efektivním provozem dílny?
39. Jaké jsou hlavní výzvy spojené s financováním sociálně terapeutické dílny?
40. Jak si to vysvětlujete? Dá se s tím něco dělat? Změnilo se to v průběhu času?

PŘÍLOHA D – DOSLOVNÝ PŘEPIS ROZHOVORU S KLIENTEM

Informant č.1

T: Dneska je 15. března. A budu dělat rozhovor s panem Zdeňkem, tak já bych se vás chtěla nejdřív zeptat něco o vás, abyste mi řekl, kolik vám je roků?

I: No, to vám řeknu přesně, to si pamatuju. Jsem rozený 9. 1. 58 a je mi 66 let.

T: A jak dlouho dílnu navštěvujete?

I: Od začátku. Už asi 12 let.

T: 12 let, dělal jste předtím i něco jiného?

I: Dělal, dělal jsem předtím, dělal jsem předtím nějaké, jaké zametání tam venku zametání těch různých schodů a takhle, dělal jsem to. Jenže pak jsem to ze zdravotních důvodů nemohl prostě dělat. Tam, tam totiž, jak jsem byl barvit ty stříkačky normálně, tak jsem třeba, abych to nebyl nemocnej, tak jsem to musel přerušit tu práci.

T:A Zdeňku, proč navštěvujete sociálně terapeutickou dílnu?

I: Protože za prvé, mám tady spoustu kamarádů, máme tady spoustu akcí, moc se mi to tady líbí, s Jirkou máme divadlo, máme zpívání se Zuzkou, chodíme, chodím tam různé sporty.

T:A co vás tady nejvíc baví?

I: Nejvíc by baví dřevodílna, když dělám se dřevem.

T:To, vás baví.

I: To mě baví a prodávám s nima na trhách. A dokonce mám svou přítelkyni.

T:Vy máte přítelkyni, tak třeba se k tomu ještě dostaneme.

Víte Zdeňku, co je váš individuální plán a k čemu slouží?

I: Vím, individuální plán si dělá vždycky po těch půl roce, jako jsem to dělal, jak to se mnou dělal Jirka, aby nějaký ty údaje a to, aby, kdyby náhodou přišel někdo z té, nějaká komise, tak aby se jim to mohlo ukázat, co jsme, co jsme tady za ten rok dělali za činnost.

T: Slouží to i k tomu, abyste si zlepšoval?

I: Ano.

T: Kdo rozhoduje, co budete dělat za práci?

I: Mistr. Buď Jirka, nebo Michal, nebo Petra nebo paní Zuzka. Vždycky mi určí, co mám dělat. Doba je stanovená, od devíti hodin se dělá a končíme až půl třetí. Výjimečně dneska, že jdu dřív, že chodím, tady kousek na pin pong, že to tam vedu, ten kroužek.

T: Aha, takže chodíte trochu dřív.

I: Výjimečně mě pouští dřív, každý čtvrtek.

T: Do dílny chodíte každý den, od pondělí do pátku?

I: Ano, od pondělí do pátku.

T: Celý pracovní týden jste v dílně, ano? Dobře.

Můžete sám rozhodovat o tom, na čem budete pracovat, nebo kdo rozhoduje? Jirka?

I: Jirka. A já se potom rozhoduju, co si budu dělat. Buď, buď broušení misek, nebo řezání.

T: Jak jste s tím spokojen? S tím, co děláte?

I: Velice spokojen? A baví mi to tady a už bych to neměnil.

T: Nechtěl byste dělat něco jiného?

I: Nechtěl.

T: Tady jste spokojený. Dobře. Co vám, Zdeňku, práce tady na dílně přináší do života?
Je něco

co jste se tady třeba naučil?

I: Moc spokojený naučil jsem se hodně, hodně věcí, jako jo, za prvé, naučil jsem se dělat ty misky, naučil jsem se, seznamovat se tady s lidma, s pracovníkama velice, jsou tady na mě hodný, moc se mi to tady líbí, pomáhám pracovníkům. Svačím s Martinkou Bohunovou, s mojí kamarádkou. Ti mě mají rádi, vždycky jsou na mě hodný, tak jim nosím dárky.

T: A co jste se tady třeba v dílně naučil? Nového. Co jste dřív neuměl?

I: Neuměl jsem tesání a jak se tesá jsem před tím neuměl.

T: Takže práce se dřevem je pro vás nová. Naučil jste se tady třeba něco, co využíváte doma? Nějaký domácí práce?

I: Akorát práci mít nádobí.

T: To vás tady naučili.

I: To mě tady naučili, naučili mě, jak se dává po zapínat ten u toho sporáku. Pod dohledem Jirky, mistra to děláme.

T: Jak třeba přistupujete k plnění povinností? Jak se vám třeba vstává, když chodíte do dílny?

I: No, abych se vám přiznal, tak já už jsem důchodce jako jo, pan důchodce, moc jsem do té práce nechtěl a pak jsem si říkal Zděňku jednou máš s nima smlouvu, tak tady buď. Hanka říká chod' co nejdýl do práce, dokud tě to baví.

T: Takže někdy se stane, že se vám stát nechce.

Nechce, ale vstanete.

I: Vstanu nebo se mi někdy udělá blbě jako v úterý minulý týden se mi udělalo blbě, to se mě, u toho jsem se musel omluvit, to sem měl problémy teplotu. To jsem radši vyležel.

T: A jaký je pro vás učit se nový věci tady na dílně? Máte to rád?

Zdeněk

I: Mám to rád.

T: Jaké úkoly vás baví dělat? Protože víte, že vám jdou dobře.

I: Takhle. Normálně dělám všechno.

T: Vy bydlíte sám, Zdeňku?

I: Já bydlím sám mám svůj byt.

Vybavenej krásně, za dvě stě tisíc. Rekonstruovali celý byt.

Nový poličky, novejš záchod, sprchu... všechno mi dělali nový.

T: Takže se vlastně doma obstaráte úplně sám?

I: Obstarávám sám a mám sestřenic Hanku, když potřebuju s něčím pomoci tak jí zavolám.

T: No, a jaké pro vás je, když tady třeba dostanete pochvalu nebo uznání, že se vám něco povedlo?

I: Mám z toho radost.

T: Je, je to pro vás motivace dělat další práci?

I: Je to pro mě motivace.

T: Co děláte, když se vám na dílně něco nelíbí?

I: Jako tady máme Kristýnu Bartoňovou, tak furt nadává, tak jí říkám Kristýnko nezlob se, ale stačí to říct jednou.

T: Se nějak společně dohodnete?

I: Dokonce říkám, přestaň mi to říkat, Kristýnko, nezajímá jí co já dělám, já se soustředím na práci a nejsem tu na povídání. Jsem to řekl dneska, ano, ať to nechá normálně, nebo končím.

T: Jaká byla její reakce? Pomohlo to, když jste to takhle řekl?

I: No ona je to dívka, která si prostě jde po svém, nemůže se s tím nic dělat prostě, no, tak jako.

T: Ale řeknete to za sebe, jak to cítíte? To vám problém nedělá.

Jak vám pracovníci pomáhají se v práci zlepšovat?

I: Hodně.

Jirka, tady je u mě Jirka. Když se začínal, tak mi tu ruku jako vedl.

To víte, že jsem tenkrát zkazil misku, ale to jsem začínal, se to zkazilo, to jsem, to jsem proseknul. Jirka říká, nic si z toho nedělej si začátečník, se to učíš.

T: A vzal jste to.

I: Tak já jsem to tak vzal, uznal jsem chybu, a nakonec se miska zachránila a už je prodaná.

T: No, vidíte to. Takže se dá všechno vyřešit.

I: Dá. S klidnou hlavou.

T: Tak to jsem moc ráda, že to tady můžete zažívat.

I: Moje máma pocházela z Moravy.

Můj děda byl jako na mámu dost jako tvrdej.

T: Takže jste rád, že teďka můžete ty věci řešit v klidu a že máte laskavý přístup tady na dílně? A Zdeňku, jaký máte vztahy s ostatními klienty tady na dílně? Máte tady kamarády?

I: Mám kamarádky. Pokusím se to řešit, ty věci normálně, slušně.

T: A vídáte se s někým, a i mimo dílnu?

I: Vydávám se, že svou přítelkyní, ta bydlí, ta bydlí u Kunratického lesa. Jmenuje se Zuzana.

T: Seznámili jste se tady, nebo ne?

I: Ve škole, ve škole jsem chodil na večerní kus, večerní školu. Pro ty postižení na tance, normálně jsem jí požádal o ruku. Jsme spolu už 28 let se Zuzkou.

T: Aha, a nežijete spolu?

I: Nežijeme spolu, ale já jsem, já jsem přítel její a normálně se máme rádi.

T: Zdeňku, ještě k těm otázkám, co pro vás znamená, že můžete chodit do dílny?

I: Je to pro ně důležitý, protože tady se toho učíme spoustu.

T: Zdeňku, dovedete si představit, že byste sem nechodil?

I: To si dovedu představit já jednoduše, protože kdybych náhodou třeba onemocněl nebo jsem nemohl to dělat, tak paní Zuzana říká, že se činnost ukončí.

Já dělat nemusím, jako je to....

T: Vaše svobodné rozhodnutí.

I: Jasně.

T: No. Zdeňku, a jak už jste říkal, že sem chodíte dlouho? Takže možná tahle otázka bude těžká, ale jaký pro vás bylo na začátku, když jste začal chodit do dílny? Jak se cítíte teď? Máte tam nějaký srovnání? Dokážete to porovnat?

I: Jak jsem chodil nově, tak takový jako, takový stresy jsem měl normálně.

T: Měl jste z toho stresy?

I: No, měl, no. A bál jsem se toho prostě, co mě tady čeká, no. Měl jsem z toho obavy.

T: Naplnily se ty obavy, nebo vy jste si tady asi zvyknul?

I: Ano, zvyknul. No, jasně.

T: Chodíte sem rád.

Který aktivity tady třeba rád nemáte? Je tady něco, co neděláte rád?

I: Moc mě nebaví divadlo, ale máme i zpívání, to mě baví.

T: Proč vás nebaví divadlo?

I: Nebavilo, protože jsem měl takovej jako stres, abych jim to nezkazil.

T: Se musíte něco naučit nazpaměť?

I: Naučit nazpaměť, pořádně si to přečíst doma.

T: Připravujete se doma?

I: Připravuju se na to doma.

T: A chodíte i zpívat?

I: Zpívat, chodíme, se Zuzkou.

T: A to máte rád?

I: To mám rád, a dokonce s paní Janou Matovou. Tady máme, tady máme obrázky, máme i malování.

T: A to vás baví?

I: To mě baví.

T: Zdeňku, a je něco, co byste tady potřeboval změnit?

I: Občas Barča, aby na mě byli jako některý klienti jako hodný, aby mi jako nehubovali, když se mi něco nedaří.

T: To se děje?

I: No, občas se to děje, občas mě to jako vytočí.

T: A co s tím pak uděláte?

I: Tak to nahlásím asi Jirkovi. Jde si sednout, promluvit. Někam stranou.

T: A to pomůže?

I: To pomůže, no.

T: Takže to je fajn. A Zdeňku, ještě mě máme poslední dvě otázky, jaký máte výhled do budoucna? Jestli byste rád něčeho dosáhnul, něco, co byste chtěl dělat, jak to plánujete, jestli plánujete.

I: Plánoval jsem, ale úřad mi to totiž nepovolí.

T: A co vám nepovolí?

I: Já mám svoji přítelkyni a my chtěli mít svatbu. A jelikož má Zuzanka, má problémy zdravotní jako moje přítelkyně tak, nemůže být se mnou děti, takže maminka říká, Zdeňku jste její přítel, požádal jste jí o ruku chodíte spolu všude, tak buď spokojenej Zdeňku, co máš.

T: Že byste si ji chtěl vzít? A nejde to?

I: Nejde to. Úřad mi to nepovolil a zdravotní důvody mi to nedovolili.

T: Takže to je něco, co byste si přál, ale nejde to.

I: No, nejde.

T: Důležitý je, že se máte rádi.

Do kdy můžete být tady v dílně?

I: Každý den jsme tady od devíti do půl třetí.

T: A budete tady pracovat ještě dlouho?

I: No, záleží to na tom, záleží to na té smlouvě, už bych sem chodit nemusel, jako mohl jsem být klidně doma a chodit na vycházky doma, ale Anička, Zdeňku, pokud tě to tady baví, tak budu tady.

T: Tak pokud tady máte nějakou aktivitu a jste tu rád.

I: Přesně.

T: Z těch otázek už je to všechno. Chcete, Zdeňku, ještě něco k dílně říct?

I: Když jsem začínal, tak jsem se obával, tak jsem se toho obával, prostě. Měl jsem z toho obavy, ale pak jsem si na to zvyknul. Můj sen byl řídit mašinu. Ale to bych musel mít dopravní průmyslovku, a tak je těžký se učit, to bych nezvládl.

T: Zdeňku, a co máte za školu?

I: Zvláštní školu. Osm tříd.

T: Zvláštní školu osm tříd? A pak už jste nikam nešel?

I: Pak jsem šel, pak jsem si ještě do té... na Vyšehrad a pak jsem chodil do další. Tam zkoušeli se mnou různý zaměstnání.

T: A chodil jste někdy do práce, kde jste bral peníze?

I: Chodil.

T: To je, jak jste o tom povídal. To zametání?

Zametání a teď už nechcete chodit do práce, kde byste bral peníze, tady jste spokojený?

I: Tady jsem spokojenej, no.

T: Takže vy máte taky svůj důchod?

I: Svůj důchod invalidní. A ještě mám, ještě se Hanka, stará, teta.

Berou peníze, na péči na tu bezmocnost, a to mi posílají z úřadů.

A prostě jsem spokojenej.

T: Takže s penězma vycházíte, umíte hospodařit?

I: No, Hanka říká, že si můžu koupit, co potřebuju.

T: Zdeňku, ještě mě zajímá, když mluvíte o tom, že máte přítelkyni a bydlíte sám. Co děláte mimo dílnu? Jaké jsou vaše koníčky?

I: Že si doma pustím hudbu.

T: Co máte rád za hudbu?

I: Tak třeba klasiku, když jsou třeba nějaká vážná hudba, Štraus nebo takový, mám doma i gramofor, když jsem doma, pouštím si desky, třeba jsem si pustil desky z osmdesátých, devadesátých let, Matuška, Gott, a mám cédéčka, jsem si pustil Martu, Martu no a chodím po, okolí na vycházky.

T: Chodíte třeba někam do společnosti?

I: To víte, že chodím loni jsem chodil tancovat.

T: Aha, s přítelkyní jste chodili.

I: To víte, že jo, s přítelkyní.

T: Kam jste chodili tancovat?

I: Dřív to bylo, když to bylo na tom karvinským náměstí a teď je to, teď je to teda, tam jako, jak je ta škola na tom Paličáku.

T: A chodíte třeba do kina? Nebo na výstavy.

I: Jo, na výstavy.

T: Takže si dokážete najít zábavu i po pracovní době odpoledne.

Máte hodně kamarádů.

I: Chodím v neděli plavat s Tomášem. Mám plavecký závody a chodím na pin pong.

Dneska mám ping pong, pak jedu domů a pak, když je čas, tak se ještě projdu po městě, dělám si vycházky.

T: A na nákupy chodíte si taky sám?

I: No, na menší nákup to jdu si koupit třeba chleba nebo máslo, mlíko to jo, ale na větší nákup, to mám Hanku, že mi Hanka nakoupí.

T: Že vám v tom pomůže?

I: Sestřenice, moje opatrnice moje, sluníčko.

Haničku mám strašně m rád, říkám jí Haničko, já tě mám hrozně rád jako tetu a tu svoji tetu, hrozně miluju, i tu její dceru, i tu kamarádku Terezky, Barušku mám a Janu tam mám a Boženku a já tam v létě za nima totiž jezdím.

T: Přijde mi, že jste šťastnej.

I: No, občas, občas jako je mi smutno, že nemám tátu, ale občas si zabřečím doma, ale to chci nechat v klidu, to patří k životu.

T: Zdeňku, za mě asi je to takhle všechno. Já moc děkuju za rozhovor. Tady máte ode mě za to čokoládu.

I: Čokoláda, já vy jste hodná.

T: Tak já moc děkuju, že jste se mnou ten rozhovor udělal Zdeňku.